

Kardinaal Walter Kasper

Een handboek voor de spirituele oecumene

kerkelijke documentatie

Aan de lezer

Het zoeken naar eenheid onder christenen is eerst en vooral een verlangen dat levend gehouden en een gebed dat gevoed moet worden. Het is een zoektocht met de ogen gericht op Jezus, die zijn leven gaf opdat er “één kudde met één Herder” zou zijn (Joh 10,16) en die bad “dat allen één zijn” (Joh 17,21). Bij velen groeit het besef dat de oecumene haar elan en haar hoop dreigt te verliezen of te verzanden in menselijke beperktheid, als zij niet teruggaat naar haar wortels.

Ik ben blij u deze handleiding over geestelijke oecumene, de ziel van de oecumenische beweging, te kunnen aanbieden. Deze tekst is de vrucht van stimulerende ervaringen waaraan ik de afgelopen jaren zelf deel heb kunnen hebben. Zij heeft ook vorm gekregen dankzij de bijdrage van talloze mensen en groepen die hun ervaring en hun intuïtie op het gebied van geestelijke oecumene met anderen hebben willen delen. Ik leg het voor als een praktisch hulpmiddel – en als een hartelijke uitnodiging – aan allen die de eenheid onder de christenen na aan het hart ligt. Het is mijn hoop dat het ons mag helpen steeds nauwer verenigd te zijn met onze broeders en zusters in een gemeenschappelijk gebed rond Christus, onze ene Heer.

Kardinaal Walter Kasper

Afkortingen

- CCEO: Wetboek van Canones van de Oosterse Kerken, 1990.
- CIC: Wetboek van Canoniek Recht, 1983.
- Directorium: Pauselijke Raad ter Bevordering van de Eenheid van de Christenen, *Oecumenisch Directorium. Richtlijnen voor de toepassing van de beginselen en normen inzake de oecumenische beweging*, 1993.
- DS: Denzinger-Schönmetzer, *Enchiridion Symbolorum*, 1976.
- DV: Tweede Vaticaans Concilie, dogmatische Constitutie over de goddelijke openbaring *Dei Verbum*, 1965.
- EDE: Paus Johannes Paulus II, Encycliek *Ecclesia de Eucharistia*, 2003.
- IS: Pauselijke Raad ter Bevordering van de Eenheid van de Christenen, Bulletin *Information Service*.
- KKK: Katechismus van de Katholieke Kerk, 1994.
- LG: Tweede Vaticaans Concilie, dogmatische Constitutie over de Kerk *Lumen gentium*, 1964.
- NMI: Paus Johannes Paulus II, apostolische Brief *Novo millennio ineunte*, 2001.
- OE: Tweede Vaticaans Concilie, Decreet over de Oosterse Katholieke Kerken *Orientalium Ecclesiarum*, 1964.
- OL: Paus Johannes Paulus II, apostolische Brief *Orientalis lumen*, 1965.
- RM: Paus Johannes Paulus II, Encycliek *Redemptoris Mater*, 1990.
- RS: Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten, Instructie *Redemptionis Sacramentum*, 2004.
- SC: Tweede Vaticaans Concilie, Constitutie over de heilige liturgie *Sacrosanctum Concilium*, 1963.
- TMA: Paus Johannes Paulus II, apostolische Brief *Tertio millennio adveniente*, 1994.
- UR: Tweede Vaticaans Concilie, Decreet over de oecumene *Unitatis redintegratio*, 1964.
- UUS: Paus Johannes Paulus II, Encycliek *Ut unum sint*, 1995.
- VC: Paus Johannes Paulus II, apostolische Exhortatie *Vita consecrata*, 1996.

Voorwoord

Een Handboek

1. Deze publicatie biedt praktische suggesties voor de beleving en verdieping van de spirituele oecumene. Zij is immers het kloppende hart en het middelpunt van alle pogingen om verdeelde christenen weer in eenheid bijeen te brengen. Het ontwerp is ontstaan vanuit de Plenaire Vergadering van de Pauselijke Raad ter Bevordering van de Eenheid van de Christenen, die zich in 2003 boog over het thema 'spirituele oecumene'.¹ Tijdens de zitting adviseerden de bisschoppen een korte handleiding of *vademecum* uit te geven. Dat zou degenen met een speciale taak voor de christelijke eenheid moeten aanmoedigen om de geestelijke wortels van de oecumene te verdiepen en daarvoor ook suggesties aanbieden. In november 2004 werd een conceptversie ter discussie voorgelegd op een internationale conferentie in Rocca di Papa. Deze conferentie was georganiseerd door de Pauselijke Raad bij de veertigste verjaardag van *Unitatis redintegratio*, het oecumenedecreet van het Tweede Vaticaans Concilie. Op basis van suggesties van deelnemers én voorstellen van lokale oecumenische organisaties werd de voorliggende tekst voor publicatie gereed gemaakt.

2. Dit handboek steunt op de documenten van het Tweede Vaticaans Concilie, met name *Dei verbum*,² *Lumen gentium*,³ *Unitatis redintegratio*⁴ en *Orientalium Ecclesiarum*⁵ en op latere documenten die ver-

-
1. Vgl. Pauselijke Raad ter Bevordering van de Eenheid van de Christenen, *Information Service* (IS), n. 115 (2004/I-II), pp. 23-39.
 2. Tweede Vaticaans Concilie, dogmatische Constitutie over de goddelijke openbaring *Dei verbum* (DV), 1965.
 3. Tweede Vaticaans Concilie, dogmatische Constitutie over de Kerk *Lumen gentium* (LG), 1964.
 4. Tweede Vaticaans Concilie, Decreet over de oecumene *Unitatis redintegratio* (UR), 1964.
 5. Tweede Vaticaans Concilie, Decreet over de Oosterse Katholieke Kerken *Orientalium Ecclesiarum* (OE), 1964.

der vorm gegeven hebben aan het engagement van de Katholieke Kerk bij het zoeken naar de christelijke eenheid, waaronder de Wetboeken van Kerkelijk Recht,⁶ de Encycliek *Ut unum sint*,⁷ de Katechismus van de Katholieke Kerk⁸ en in het bijzonder het *Oecumenisch Directorium. Richtlijnen voor de toepassing van de beginselen en normen inzake de oecumenische beweging*.⁹

Het toepassen van de leer, richtlijnen en normen van deze documenten op het gebied van de spirituele oecumene is het centrale doel van deze tekst. De voorgestelde pastorale aanbevelingen vloeien voort uit dit omvangrijke corpus van kerkelijk onderricht over de bevordering van de eenheid onder de christenen.

3. Deze handleiding richt zich tot ieder die het herstel van de eenheid onder de christenen na aan het hart ligt. Het kan met name diegenen behulpzaam zijn, die op de verschillende niveaus van het kerkelijke leven als opdracht hebben de christelijke eenheid te bevorderen. Om dit boekje goed te kunnen gebruiken moeten zij zich ervan bewust zijn dat wat in bepaalde situaties geschikt is, in andere omstandigheden misschien niet past, dat wat hier behulpzaam is misschien elders juist weer tegenwerkt. Het is de plaatselijke bisschop die, in het licht van de plaatselijke omstandigheden en de beslissingen genomen op regionaal of nationaal niveau, deze oordeelsvorming leidt. De bisschop heeft immers tot taak het volk Gods te helpen de middelen te vinden die de eenheid in zijn diocees constructief kunnen bevorderen.¹⁰

6. Zowel het Wetboek van Canoniek Recht (CIC), 1983, als het Wetboek van Canones van de Oosterse Kerken (CCEO), 1990.

7. Paus Johannes Paulus II, Encycliek *Ut unum sint* (UUS), 1995.

8. *Katechismus van de Katholieke Kerk* (KKK), 1994.

9. Pauselijke Raad ter Bevordering van de Eenheid van de Christenen, *Oecumenisch Directorium. Richtlijnen voor de toepassing van de beginselen en normen inzake de oecumenische beweging* (Directorium), 1993.

10. Vgl. UR, n.8; Directorium, n.164.

Met de uitgave van deze tekst richten wij een vriendelijke uitnodiging aan christenen van andere tradities. We moedigen hen aan om zich aan te sluiten bij hun katholieke broeders en zusters in de hier aanbevolen gebeden en spirituele activiteiten, voor zover dat in overeenstemming is met hun eigen praktijk. Telkens als we samen bidden, samen getuigen of wat ook doen in geestelijke gemeenschap, is dat een gave van de Heilige Geest die ons samenbindt en ons in staat stelt zichtbaar uiting te geven aan het verlangen van onze Heer naar eenheid.

Spirituele oecumene

“Deze innerlijke omkeer en heiligheid van leven, tezamen met persoonlijke en openbare smeekbeden voor de eenheid van de christenen, moet men beschouwen als de ziel van de gehele oecumenische beweging. Men kan dit terecht een geestelijke oecumenische beweging noemen.”¹¹

4. Op de avond voor Zijn lijden en sterven bad Jezus “laat hen allen één zijn, Vader. Zoals u in mij bent en ik in u, laat hen zo ook in ons zijn, opdat de wereld gelooft dat u mij hebt gezonden” (Joh 17,21). Het is opmerkelijk dat Jezus niet eerst zijn verlangen naar eenheid uitte in een onderrichting of vermaning van zijn discipelen, maar in een gebed tot zijn Vader. Eenheid is een geschenk van boven, voortkomend uit en groeiend naar de liefdesgemeenschap van Vader, Zoon en Heilige Geest. Christelijk gebed om eenheid is nederig en gelovig delen in het gebed van Jezus, die beloofde dat elk gebed in Zijn naam verhoord zou worden door de Vader.¹²

11. UR, n.8; vgl. Directorium, n.63.

12. Vgl. Joh 15,7.

5. Spirituele oecumene vindt haar uitdrukking in “*openbaar en persoonlijk gebed voor de eenheid van de christenen*”. Omdat eenheid een gave is, is het passend dat christenen er samen voor bidden: “*Zulke gemeenschappelijke gebeden zijn werkelijk een zeer doeltreffend middel om de genade van eenheid te verkrijgen en vormen een authentiek bewijs van de banden die de katholieken nog steeds met hun gescheiden broeders verbinden: ‘Want waar er twee of drie verenigd zijn in mijn Naam, daar ben Ik in hun midden’ (Mt 18,20).*”¹³ Gebed om eenheid is de koninklijke poort van de oecumene. Het geeft christenen een nieuwe kijk op het Koninkrijk van God en op de eenheid van de Kerk. Het verdiept hun gemeenschapsbanden en geeft hen de moed om pijnlijke herinneringen, sociale druk en menselijke zwakheid onder ogen te zien. In elke eeuw van de geschiedenis waren de voornaamste bewerkers van verzoening en eenheid mensen van gebed en beschouwing. Zij inspireerden verdeelde christenen om weer de weg van de eenheid te bewandelen.

6. Spirituele oecumene vraagt ook “*innerlijke omkeer en heiligheid van leven*”. Dit volgt uit Jezus’ oproep tot bekering.¹⁴ De weg naar verzoening en gemeenschap opent zich, als christenen de pijnlijke wond van verdeeldheid voelen in eigen hart en ziel. Deze ervaring maakt hen bewust van de vele schade die is aangericht door trots en zelfzucht, polemiek en veroordeling, neerbuigendheid en aanmatiging. Het wekt ook de bereidheid op tot een ernstig gewetensonderzoek en tot een erkenning van fouten, in vertrouwen op de verzoenende kracht van het Evangelie. Alleen in een context van bekering en geestelijke vernieuwing kunnen gewonde gemeenschapsbanden worden geheeld.¹⁵

13. UR, n.8; vgl. UUS, n.21 e.v.

14. Vgl. Mc 1,14-15; UR, n.7; UUS, n.15 e.v., 33 e.v., 84 e.v.

15. Vgl. UUS, n.82.

7. Tenslotte, spirituele oecumene wordt “*de ziel van de hele oecumenische beweging*” genoemd. Volgens Het Tweede Vaticaans Concilie is deze tot stand gekomen “*onder ingeving van de genade van de Heilige Geest*”.¹⁶ De oecumenische beweging is een geestelijk proces, voltrokken in gelovige gehoorzaamheid aan de Vader en in uitvoering van de wil van Christus, onder leiding van de Heilige Geest. Daarom groeit het werk van de oecumene uit de wortels zelf van de christelijke spiritualiteit. Dit vraagt meer dan kerkelijke diplomatie, academische logica, sociale betrokkenheid en pastorale samenwerking. Het veronderstelt een oprechte waardering van de vele elementen van heiligheid en waarheid bewerkt door de Heilige Geest, zowel binnen als buiten de zichtbare grenzen van de Katholieke Kerk. De woorden van de psalm zijn daarom van toepassing op de inspanningen voor christelijke eenheid: “*Als de Heer het huis niet bouwt, vergeefs zwoegen de bouwers; als de Heer de stad niet bewaakt, vergeefs doet de wachter zijn ronde*” (Ps 127,1).

16. UR, n.4; vgl. UR, n.1.

Groeiend in gemeenschap

*“Want zij die in Christus geloven en op de juiste wijze zijn gedoopt, treden in een zekere, zij het niet volkomen gemeenschap met de katholieke Kerk. Door verschillen van uiteenlopende aard tussen hen en de katholieke Kerk op het gebied van de leer en soms ook van de discipline, maar eveneens met betrekking tot de structuur van de Kerk staan inderdaad niet weinige en soms vrij ernstige bezwaren een volledige kerkelijke gemeenschap in de weg, bezwaren die de oecumenische beweging tracht op te heffen.”*¹⁷

8. Christenen kunnen met vreugde en dankbaarheid zeggen “wat ons bindt is veel groter dan wat ons scheidt”.¹⁸ Alle christenen belijden het geloof in God de almachtige Vader, in Jezus Christus, Gods Zoon en onze Redder, en in de Heilige Geest, de voorspreker, de gever van leven en heiligheid. Door het sacrament van het doopsel worden zij herboren en met Christus verenigd. Zij eren de Heilige Schrift als het Woord van God en als de blijvende maatstaf voor hun geloven en handelen. Zij nemen deel aan het gebed en putten uit vele andere gemeenschappelijke bronnen van geestelijk leven. Veel christenen verheugen zich in het episcopaat, vieren de Eucharistie en vereren Maria, maagd en moeder van God.¹⁹ De helende kracht van de Heilige Geest is werkzaam onder hen allen en sterkt hen in heiligheid. Het is de Heilige Geest die christenen van vele tradities moed heeft gegeven bij vervolging, tot zelfs in het martelaarschap. Al deze elementen van gemeenschap “*komen voort uit Christus, voeren tot Hem en behoren rechtens tot de enige Kerk van Christus*”.²⁰

17. UR, n.3; vgl. KKK, n.820-822; 836-838; Directorium, n.9-21.

18. UUS, n.20, citaat Paus Johannes XXIII.

19. Vgl. UUS, n.12.

20. UR, n.3; vgl. UUS, n.13; KKK, n.817-819.

9. Het Tweede Vaticaans Concilie vatte de Kerk primair op als gemeenschap. De Kerk van Christus “*subsisteert in de Katholieke Kerk*” zo leert het Concilie, terwijl het erkent dat men ook buiten de zichtbare grenzen van de Katholieke Kerk “*meerdere elementen van heiliging en waarheid vindt, die, als eigen gaven van Christus’ Kerk, een uitnodiging zijn tot de katholieke eenheid*”.²¹ De Kerk van Christus is geen verwachte toekomstige realiteit die nog tot stand moet komen, maar ze bestaat reeds in een concrete historische vorm. Dat geldt ook voor de eenheid van de Kerk, waarvan de Katholieke Kerk gelooft dat zij bestaat in haar, en dat zij “*naar onze geloofsovertuiging onverliesbaar voortleeft in de Katholieke Kerk en wij hopen, dat zij van dag tot dag blijft toenemen tot aan de voleinding van de wereld*”.²² Hoewel niet in volledige gemeenschap met de Katholieke Kerk, bewaren andere Kerken en kerkelijke gemeenschappen een werkelijke gemeenschap met haar, in verschillende gradaties. Deze ecclesiologie van *communio* vormt de context voor het begrip en de bevordering van de oecumene, die ernaar streeft om “*de gedeeltelijk onder christenen bestaande communio te doen groeien om te komen tot de volledige communio in waarheid en liefde*”.²³

10. Bepaalde dimensies van het christelijke mysterie zijn soms effectiever benadrukt door andere Kerken of kerkelijke gemeenschappen.²⁴ De Heilige Geest heeft hen verrijkt met bijzondere wijzen van schriftlezing en -overweging, verschillende vormen van openbare eredienst en persoonlijke devotie, diverse uitingen van christelijk getuigenis en heiligheid van leven. Al deze schatten in Oost en West, in Noord en Zuid, kunnen terecht worden gewaardeerd als gaven van de Heilige

21. LG, n.8; vgl. UUS, n.10.

22. UR, n.4; vgl. UUS, n.14.

23. UUR, n.14; vgl. Bibliografie: Oecumenische documenten over de Kerk.

24. Vgl. UUS, n.14.

Geest aan de ene kerk van Christus: “... *dat al wat de genade van de Heilige Geest in onze gescheiden broeders tot stand brengt ook kan bijdragen tot stichting van onszelf.*”²⁵

11. Door in deze geestelijke rijkdom te delen, kan de Katholieke Kerk haar volledige katholiciteit beter uitdrukken in het leven zelf. Zo kan zij ook haar begrip verdiepen van de middelen tot heiliging die de Heer haar heeft toevertrouwd. Deze “uitwisseling van gaven” is één van de wegen voor de Heilige Geest om de Kerk te voeren “naar de volle waarheid” (Joh 16,13). Christenen moeten daarom uitgenodigd en aangemoedigd worden om samen aan geestelijke activiteiten deel te nemen, gemeenschappelijke hulpbronnen te ontdekken en al wat mogelijk is samen te doen, volgens de huidige maat van *communio*.²⁶

25. UR, n. 4.

26. Vgl. UR, n.8.

1 Verdieping van het geloof

Het Woord van God in de Heilige Schrift

“De eerbied voor de heilige Schrift is een fundamentele eenheidsband tussen de christenen, en deze band blijft bestaan zelfs wanneer er onder de kerken en kerkelijke gemeenschappen waartoe zij behoren, geen volledige gemeenschap bestaat. Alles wat gedaan kan worden opdat de lidmaten van de kerken en kerkelijke gemeenschappen het Woord Gods lezen en dat zo mogelijk tezamen doen (bijvoorbeeld de ‘Bijbelweken’), maakt deze eenheidsband die hen reeds samenbindt, nog sterker, maakt hen toegankelijk voor het eenheidscheppend werken van God, en versterkt het gezamenlijk getuigenis dat zij over het heilbrengend Woord van God aan de wereld geven.”¹

12. Uit de overvloed van Zijn liefde spreekt God die onzichtbaar is *“de mensen aan als zijn vrienden (vgl. Ex 33,11; Joh 15,14-15) en gaat met hen om (vgl. Bar 3,38), om hen uit te nodigen tot de gemeenschap met Hem”*.² De Kerk ontvangt de ene gave van het Woord van God door de Traditie en de Heilige Schrift samen. Haar is ook de taak toevertrouwd om het Woord van God authentiek te interpreteren en te onderrichten. Een taak die *“niet boven het woord van God staat, maar het dient. Want het leert enkel, wat overgeleverd is, door dit, krachtens goddelijke opdracht en onder bijstand van de Heilige Geest, vroom te aanhoren, heilig te bewaren en trouw uiteen te zetten”*.³

1. Directorium, n.183; vgl. UR, n.21.

2. DV, n.2.

3. DV, n.10.

13. Gods Woord in de Heilige Schrift heeft een centrale plaats in het leven en de zending van de Kerk. Allereerst in de liturgie van de Kerk wordt de bijbel geëerd, gelezen en uitgelegd. Alle prediking moet erdoor gevoed en geleid worden. De bijbel sterkt ook het leven van de gelovigen, als “*voedsel voor de ziel*” en bron van geestelijk leven.⁴ Daarom wil de Katholieke Kerk de toegankelijkheid van de Heilige Schrift bevorderen en ervoor zorgen dat er geschikte en juiste vertalingen beschikbaar zijn in verschillende talen.⁵ Zij moedigt bijbelgeleerden aan de heilige teksten te onderzoeken en uit te leggen in de geest van de Kerk,⁶ want “*de studie van de Heilige Schrift moet als het ware de ziel van de heilige theologie vormen*”.⁷ Tenslotte worden de gelovigen ertoe aangespoord hun kennis van Jezus Christus te verdiepen door vaak de bijbel te lezen, want “*wie de Schrift niet kent, kent Christus niet*”.⁸ Hoewel reeds veel daartoe is bijgedragen, worden katholieken aangemoedigd om “*voortdurend van de tafel van het woord van God en van het lichaam van Christus het brood des levens*” te nemen.⁹

14. Het Woord van God in de Heilige Schrift verlicht en voedt christenen van alle tradities. Het Tweede Vaticaans Concilie bevestigt dat de authentieke theologische tradities van de Oosterse Kerken “*op uitstekende wijze in de Heilige Schrift gefundeerd zijn*”.¹⁰ Wat de Kerken en kerkelijke gemeenschappen in het Westen betreft stelt het concilie, dat zij “*liefdevolle eerbied*” voor de Heilige Schrift bezitten en dat zij “*onder aanroeping van de Heilige Geest in de Heilige Schrift zoeken naar God, die als het ware tot hen spreekt in Christus, aangekondigd door de profe-*

4. Vgl. DV, n.21.

5. Vgl. DV, n.22.

6. Vgl. DV, n.23.

7. DV, n.24.

8. DV, n.25, citaat Heilige Hiëronymus, *Commentaar bij Jesaja*, PL 24,17.

9. Vgl. DV, n.21.

10. UR, n.17.

ten en Woord van God, voor ons mens geworden".¹¹ De Katholieke Kerk beschouwt de Heilige Schrift dan ook als "een uitstekend hulpmiddel in Gods machtige hand voor het verkrijgen van die eenheid die onze Verlosser alle mensen aanbiedt".¹² Hoe kan de bijbel steeds meer worden gebruikt als "een uitstekend hulpmiddel" op weg naar christelijke eenheid?

'Lectio Divina'

15. Christenen kunnen diepgaander vertrouwd raken met de heilige boeken door in gebed de bijbel te lezen, de *'lectio divina'*. Het eerste doel van dit lezen is geestelijk: de liefhebbende aanwezigheid en stem van God te verwelkomen, om voedsel voor de ziel te vinden, om Gods wil te leren onderscheiden en te groeien in gehoorzaamheid eraan.¹³ Deze schriftlezing wordt een intieme dialoog met God, want "tot Hem spreken wij, als wij bidden, Hem horen wij, als wij Gods woorden lezen".¹⁴

Samen kunnen christenen

- bepaalde bijbelboeken lezen en overdenken in kleine groepen, als geestelijke tochtgenoten;
- leesschema's opstellen van bijbelpassages ter overweging door christenen van verschillende tradities, individueel of groepsgewijs;¹⁵
- samen commentaren op de bijbel publiceren die putten uit de geschriften of het onderricht van geestelijk leiders en auteurs van verschillende tradities;

11. UR, n.21

12. Ibid.

13. Vgl. KKK, n.1177; 2705-2708.

14. DV, n.25, citaat H. Ambrosius, Over de taken van de priesters, I,20,88; PL 16,50.

15. Bijv. het maandblad *'Woord van Leven'* uitgegeven voor alle leden en vrienden van de Focolarebeweging; het maandblad *'Mediteren over het Woord'* meegestuurd met de *'Brief van Taizé'* aan alle vrienden van de Gemeenschap van Taizé; het Oecumenisch Leesrooster van de Raad van Kerken in Nederland; het *'Daily Watchwords'* van de Moravische kerk; kalenders met bijbelcitaten voor elke dag van het jaar.

- bijbelcursussen geven, georganiseerd en uitgevoerd samen met naburige geloofsgemeenschappen.

Gezamenlijk bijbelwerk

16. In vele regio's bestaat er een stevig verankerde praktijk van samenwerking in projecten rond de bijbel. Dit gezamenlijk bijbelwerk wordt zeer gewaardeerd als een toegankelijk en vruchtbaar middel om de christelijke eenheid te bevorderen. Er zijn verdienstelijke inspanningen geleverd, dankzij de oecumenische samenwerking van bijbelgeleerden uit verschillende tradities, bij de voorbereiding en publicatie van gezamenlijk goedgekeurde vertalingen en uitgaven.¹⁶ Deze pogingen zijn een waardevolle vorm van gezamenlijke dienst en getuigenis die nog uitgebreid kunnen worden.¹⁷

Samen kunnen christenen

- speciale dagen, weken of jaren organiseren die aan bijbelse thema's zijn gewijd; zoals een 'bijbelzondag' voor parochies en gemeenten, een 'bijbeldag' voor gezinnen, een 'bijbelweek' voor kinderen of jonge mensen, een 'jaar van de bijbel' op het niveau van bisdommen;
- bronnen publiceren voor bijbelstudie om in plaatselijke geloofsgemeenschappen te gebruiken, aangepast aan verschillende groepen (zoals kinderen, jongeren, ouderen, vrouwen, gezinnen, sociaal actieve groepen);

16. Vgl. '*Richtlijnen voor Interconfessionele Samenwerking aan Bijbelvertaling*' (herziene uitgave in 1987 van de eerste versie uit 1967), in: IS, n.65 (1987/III-IV), pp.140-145.

17. Over de rol van de *Catholic Biblical Federation* en de *United Bible Societies*, vgl. Directorium, n.184-185.

- de mogelijkheid onderzoeken om voor liturgische doeleinden gemeenschappelijke lezingen te gebruiken;¹⁸
- het toenemende bijbelanalfabetisme van vele christenen onder ogen zien, evenals de dorst van velen naar het ‘Woord van Leven’, door geschikte hulpmiddelen aan te bieden;
- samenwerken bij de voorbereiding van bijbelprogramma’s voor audiovisuele en elektronische media, met gebruik van laagdrempelige vormen (TV, CD-Rom, DVD).

Een gezamenlijk begrip van de Heilige Schrift

17. Volgens hun leerstellige traditie hebben Kerken en kerkelijke gemeenschappen verschillende manieren ontwikkeld om de bijbel te begrijpen en te gebruiken. Bij gezamenlijke bijbellezing leren christenen om te gaan met deze verschillende confessionele benaderingen. Gezamenlijk bijbelwerk kan hen een beter begrip geven van “*de verhouding tussen de Heilige Schrift als hoogste gezag in geloofszaken, en de heilige Overlevering als onmisbare vertolking van Gods Woord*”.¹⁹

Christenen kunnen samen:

- schriftteksten uitzoeken en bestuderen die aanleiding tot meningsverschillen hebben gegeven, met name passages die een bijzondere betekenis hebben voor een bepaalde traditie; terwijl zij loyaal blijven tegenover de leer van hun eigen geloofsgemeenschap, kunnen ze wederzijds begrip en waardering ontwikkelen voor de manier waarop anderen het Woord van God hebben benaderd;²⁰

18. Vgl. Directorium, n. 187.

19. UUS, n.79.

20. Vgl. Directorium, n.186.

- nieuwe inzichten verwerven in verschillende manieren van bijbellezen; diverse tradities in Oost en West hebben bij tijden een bevoorrechte plaats ingeruimd voor een meer literaire, symbolische, theologische of mystagogische lezing van de bijbel; in samenwerking kunnen christenen komen tot waardering van de eigen verdiensten van deze benaderingen en de wijze waarop ze elkaar aanvullen;
- getuigenis afleggen wanneer ze inspelen op gerezen vragen en noden in de moderne maatschappij, vooral morele vragen (mensenrechten, begin en einde van het menselijk leven, menselijke seksualiteit, huwelijk en gezinsleven, oorlog en vrede, terrorisme en veiligheid, armoede en gerechtigheid) in het licht van Gods Woord, zoals het tot ons komt door de bijbel en de traditie van de Kerk.²¹

De Heilige Schrift en de Eenheid van de Kerk

18. In bijeenkomsten waar de bijbel gelezen en bestudeerd wordt, kan de aandacht uitgaan naar het mysterie van eenheid en verdeeldheid zoals het zich ontvouwt in de heilsgeschiedenis. Vele passages van verschillende literaire genres (historische teksten, psalmen en gebeden, profetische woorden, onderricht en parabels) in zowel het Oude als het Nieuwe Testament zijn in dat opzicht bijzonder belangrijk.

Gezamenlijke bijbellezing kan zich richten op:

- de liefhebbende eenheid van Vader, Zoon en Heilige Geest en hun goddelijk verzoeningswerk bij de aanvang en in het verdere leven van de Kerk;²²

21. Ibid.

22. Vgl. LG, n.2-4; vgl. Joh 16,4-15; Ef 4,1-16.

- de pijnlijke realiteit van de verdeeldheid: haar oorsprong in menselijke broosheid en zondigheid, haar diepe en blijvende gevolgen, haar uitroep naar God en zoeken naar woorden in gebed, haar verlangen naar vergeving en verzoening;²³
- de leer van Jezus over het Koninkrijk van God, dat Hij heeft openbaard en aangevat in zijn woorden en daden, en de opdracht van de Kerk om dit Koninkrijk na Zijn dood en verrijzenis te verkondigen onder alle volken;²⁴
- Jezus' uitdrukkelijke wens voor de eenheid onder zijn leerlingen, met aansluitend daarop het onderricht door de apostelen en hun niet aflatende inspanningen om de eenheid van de Kerk te bewaren waar die ook door interne of externe krachten van onenigheid en verdeeldheid werd bedreigd;²⁵
- de beelden en symbolen die de bijbel gebruikt om het wezen of het mysterie van de Kerk te beschrijven:²⁶ oudtestamentische beelden over "*het volk van God*",²⁷ nieuwtestamentische beelden rond Christus als het Hoofd van de Kerk die Zijn Lichaam is;²⁸ beelden uit het dagelijks leven van de herder en zijn kudde,²⁹ de landbewerking (zoals de wijnbouwer en zijn wijngaard),³⁰ de bouwkunst (zoals de tempel en de levende stenen,³¹ het Jeruzalem dat uit de hemel neerdaalt),³² en het huwelijk of het gezinsleven (zoals de bruid van Christus³³ en de familie van God).³⁴

23. Bijv. Gn 4,1-16 (Kain en Abel), Gn 37-50 (de Jozefcyclus); Js 42-53 (liederen van de lijdende dienaar).

24. Vgl. LG, n.5; vgl. Mc 4,26-34; Rom 14,17-21.

25. Vgl. LG, n.7; KKK, n.753-757.

26. Vgl. LG, n.6; KKK, n.753-757.

27. Vgl. Ex 19,5-6; Dt 7,6; Mi 4,1-4.

28. Vgl. Rom 12,3-21; 1Kor 12,12-31.

29. Vgl. Joh 10,1-16; Ez 34,11-31.

30. Vgl. Mt 21,33-43; Joh 15,1-11.

31. Vgl. 1Kor 3,5-23; Ef 2,19-22; 1Pe 2,1-9.

32. Vgl. Apk 21,1-27; Kol 3,1-17.

33. Vgl. Mt 22,1-14; 2Kor 11,2.

34. Vgl. Mt 12,46-50; Ef 2,19.

Getuigen van het Woord van God

19. Het Woord Gods komt tot ons door de Heilige Schrift en door het levende getuigenis van de Kerk, het getuigenis van mannen en vrouwen die aandachtig naar Gods Woord hebben geluisterd, er trouw naar geleefd en moedig van getuigd hebben. Gemeenschap onder christenen kan enkel groeien uit de navolging van Jezus, Gods mensgeworden Woord. De maagd Maria, de heiligen en de martelaren uit alle eeuwen hebben christenen geïnspireerd en gesterkt op hun tocht als leerlingen van Christus.

Christus, de trouwe getuige

20. *“Genade zij u en vrede van Hem die is, die was en die komt ... en van Jezus Christus, de betrouwbare getuige, de eerstgeborene van de doden.”*³⁵ Heel het aardse leven van Christus – zijn woorden en zijn daden, zijn stilzwijgen en lijden – is openbaring van de Vader. Jezus zegt: *“Wie mij gezien heeft, heeft de Vader gezien”*,³⁶ en de Vader zegt: *“Dit is mijn Zoon, mijn uitverkorene, luister naar hem.”*³⁷ Het Woord dat mens geworden is, is ons voorbeeld van heiligheid: *“Neem mijn juk op je en leer van mij”*,³⁸ *“Mijn gebod is dat jullie elkaar liefhebben zoals ik jullie heb liefgehad”*.³⁹

Het mysterie van de eenheid staat centraal in Christus' leven en zending. Daarom roept de Geest alle gelovigen op naar Christus te kijken en van Hem te leren hoe gemeenschapsbanden te smeden. Alleen met de ogen op Christus gericht en naar Hem luisterend, zul-

35. Apk 1,4-5.

36. Joh 14,9.

37. Lc 9,35.

38. Mt 11,29.

39. Joh 15,12.

len zij het licht en de kracht ontvangen die nodig zijn om voort te gaan als echte leerlingen op de lange en moeizame pelgrimstocht van de eenheid.

21. De verzoenende kracht van het Evangelie is zichtbaar en hoorbaar door heel het leven van Christus heen, op vele momenten die Zijn smeekbede “*dat allen één zijn*” werkzaam maken:

- Zijn verkondiging van de Zaligsprekingen als een nieuwe levenswijze gericht op het hemelse koninkrijk;⁴⁰
- Zijn voorkeursliefde voor de zieken, de hulpbehoevenden en de armen, waardoor Hij hen van de rand van het sociale en religieuze leven helemaal naar het midden roept van de nieuwe gemeenschap die Hij vestigt;
- het primaat van de liefde: “*de band die u tot een volmaakte eenheid maakt*”;⁴¹ dit houdt ook zijn leer in, zich niet als rechter op te werpen,⁴² en elkaar te vergeven zoals God ons vergeven heeft in Christus,⁴³ zonder grens en maatstaf, wel “*zeventig maal zeven*” maal,⁴⁴ met een liefde die zich uitstrekt zelfs tot onze vijanden;⁴⁵
- Zijn onderricht over het Koninkrijk en over de juiste relaties onder zijn leerlingen, die gebaseerd moeten zijn op nederige dienstbaarheid en zelfschenkende liefde;⁴⁶
- Zijn Zelfbegrip als de Goede Herder, die de schapen voorgaat die “*hem volgen omdat ze zijn stem kennen*” en die naar eenheid verlangen zodat het wordt “*één kudde met één herder*”;⁴⁷

40. Mt 5,3-12.

41. Kol 3,14.

42. Vgl. Mt 7,1-5.

43. Ef 4,32.

44. Vgl. Mt 18,21-22.

45. Vgl. Mt 5, 43-48.

46. Vgl. Mt 23,8-12; 20,20-28.

47. Joh 10,1-16.

- Zijn woorden over zelfverloochening en het opnemen van zijn Kruis,⁴⁸ zoals Hijzelf *met zijn dood de muur van vijandschap heeft afgebroken en beide door het kruis, door in zijn lichaam de vijandschap te doden*;⁴⁹
- Zijn onderricht over het Rijk Gods als een bruiloftsmaal waarvoor allen zijn uitgenodigd,⁵⁰ waarmee Hij Gods verlangen openbaart dat de eenheid van een nog verdeelde mensheid ooit zal zijn hersteld en zal worden gevierd in Christus;
- Zijn gebed voor zijn leerlingen en voor allen die in Hem geloven, dat zij één mogen zijn, één levende gemeenschap;⁵¹
- Zijn offer aan het Kruis, waarop hij Zijn leven gaf voor de eenheid van Gods kinderen, want “*Jezus zou sterven voor het volk, en niet alleen voor het volk, maar ook om de verstrooide kinderen van God bijeen te brengen*”.⁵²

Samen kunnen christenen

- bidden dat zij mogen groeien in echte navolging van Christus, de ‘ene Herder’;
- nadenken over het Nieuwe Testament, om hun begrip te verdiepen van de verzoenende dienstbaarheid van de Heer en zich die zelf eigen te maken;
- gemeenschappelijke tradities herontdekken die stammen uit de vroege Kerk en uit de tijd vóór de huidige verdeeldheid, met name geschriften of getuigenissen over Jezus Christus;

48. Vgl. Mt 16,24-28.

49. Vgl. Ef 2,14-16.

50. Vgl. Mt 22,1-44.

51. Vgl. Joh 17,1-26.

52. Joh 11,51-52.

- theologische en spirituele bronnen bestuderen, die wortelen in verschillende tradities uit de tijd na de scheiding, met betrekking tot het leven en de zending van Jezus Christus.

Maria, de Moeder van God

“Waarom zouden wij dus niet allen samen opzien naar haar als ‘onze gemeenschappelijke Moeder’ die bidt voor de eenheid van de familie van God en die allen ‘voorgaat’ aan het hoofd van de lange stoet van de getuigen van het geloof in de ene Heer, de Zoon van God, die zij door de Heilige Geest in haar maagdelijke schoot ontvangen heeft?”⁵³

22. Maria, de Moeder van God, heeft een bijzondere plaats in het geloof en in het geestelijk leven van de Kerk. Volgens de bijbel nam Maria op een unieke wijze deel aan de Menswording van het Goddelijk Woord en aan het heilswerk van de Redder, door haar gehoorzaamheid, haar geloof, hoop en vurige liefde.⁵⁴ Devotie voor Maria, mits juist opgevat, verduistert of vermindert het unieke middelaarschap van Christus niet, maar laat juist zijn kracht en rijkdom zien.⁵⁵ Christus is de enige Middelaar tussen God en de mensheid (1Tim 2,5). *Wat de Katholieke Kerk gelooft over Maria is gebaseerd op wat zij gelooft over Christus, en wat zij leert over Maria verlicht op zijn beurt haar geloof in Christus.*⁵⁶

Toen Hij stierf aan het Kruis, vertrouwde Christus zijn moeder toe aan de leerling die Hij liefhad met de woorden: “Dat is uw zoon”, en de leerling aan Zijn moeder, terwijl Hij zei: “Dat is je moeder” (Joh 19,26-27).

53. Paus Johannes Paulus II, Encycliek *Redemptoris Mater* (RM), n.30.

54. Vgl. LG, n.60-65.

55. Vgl. LG, n.60; KKK, n.2673-2679.

56. Vgl. KKK, n.487.

23. Maria begeleidt de Kerk ook op haar tocht naar christelijke eenheid.⁵⁷ De Katholieke Kerk en de Oosterse Kerken delen de leer van de vroege concilies over Maria als Theotokos, moeder van God, en over haar maagdelijkheid.⁵⁸ Zij delen ook de meeste liturgische vieringen van de maagd Maria.⁵⁹ Wat de Kerken en kerkelijke gemeenschappen in het Westen betreft, hebben vele daarvan dezelfde leer over Maria van de vroege concilies behouden en beschouwen deze als een onderdeel van het ene geloofserfgoed. Verschillende Mariafeestdagen staan nog altijd op hun liturgische kalender als onderdeel van een gemeenschappelijk patrimonium.⁶⁰ Enkele Westerse gemeenschappen, waarvan de oorsprong teruggaat tot vóór de Reformatie, hebben Maria behouden als hun patroonheilige. Bovendien hebben vele gemeenschappen van de reformatorische traditie tegenwoordig een hernieuwde aandacht voor Maria als ‘geloofsvoorbeeld’ en ‘onze zuster in het geloof’. Wat de verschillen in leer en devotie betreft, is er veelbelovende voortgang geboekt in de richting van een gemeenschappelijke opvatting over de rol van Maria in de heilsgeschiedenis, vooral dankzij de inspanningen verricht in een aantal oecumenische dialogen.⁶¹ Deze voortgang raakt met name onderwerpen rond de dogmabepalingen uit het tweede millennium en enkele vormen van volksdevotie of -religiositeit. Al kan verdere dialoog nodig zijn, openheid voor deze bemoedigende ontwikkelingen is een manier om de spirituele oecumene te bevorderen.

57. KKK 487.

58. Concilie van Efeze (431): Denzinger-Schönmetzer, *Enchiridion Symbolorum* (DS) 251; Concilie van Lateranen in 649: DS 503, vgl. DS 10-64.

59. Vgl. UR, n.15.

60. Dit geldt in het bijzonder voor de Anglicaanse gemeenschap, de Scandinavische Lutherse kerken en de Oud-katholieke Kerk.

61. Vgl. Bibliografie: Oecumenische documenten over Maria.

Samen kunnen christenen

- de plaats van Maria in de Heilige Schrift erkennen en samen met haar de grote dingen overwegen die God heeft gedaan in de heilsgeschiedenis;
- het getuigenis over Maria bestuderen van het vroege christendom, zoals weerspiegeld in liturgische vieringen, dogmatische bepalingen, gebeden en devoties uit de eerste eeuwen;
- wederzijdse kennis en waardering bevorderen voor verschillende tradities van devotie en spiritualiteit rond de Moeder Gods, zowel in het Oosten als in het Westen;⁶²
- op nationale of internationale aan Maria gewijde heiligdommen de nodige aandacht schenken aan de aanwezigheid en de pastorale noden van bezoekers die tot andere Kerken en kerkelijke gemeenschappen behoren; dit kan door te zorgen dat er geschikte gebeden en meditaties beschikbaar zijn en passende liturgische tekenen of symbolen worden gebruikt;⁶³
- gebeden voor de eenheid van de Kerk toevertrouwen aan de voorpraak van de maagd Maria, die velen vereren als Moeder van de Kerk;⁶⁴ verschillende vormen van gebed tot de maagd Maria, zoals de *Akathistoshymne* in het Oosten en de rozenkrans in het Westen, zijn geschikt als voorbede voor de eenheid van alle christenen.

62. Vgl. RM, n.34.

63. Vgl. Pauselijke Raad voor de Pastorale Zorg voor Migranten en Mensen Onderweg, *The Shrine, Memory, Presence and Prophecy of the Living God*, 1999, n.12.

64. Vgl. KKK, n.963-970.

Martelaren en getuigen tot de dood

“Ik heb reeds met vreugde vastgesteld, dat een onvolkomen maar reële communio bewaard is gebleven, en dat ze groeiende is op verschillende niveaus van kerkelijk leven. Ik voeg er nu aan toe dat zij reeds volmaakt is in wat wij beschouwen als het hoogtepunt van het genadeleven, ‘martyria’ tot de dood toe, de meest waarachtige communio met Christus, die Zijn bloed vergiet en door dat offer hen die eens verwijderd waren, tot elkaar brengt (vgl. Ef 2,13).”⁶⁵

24. De Kerk bewaart de herinnering aan de martelaren en gedenkt de gelovigen die, in alle eeuwen van de christelijke geschiedenis, getuigd hebben tot de dood. Zelfs in het recente verleden, onder de meedogenloze druk van ideologieën of politieke régimes, hebben talloze christenen van alle tradities vervolging en dood geleden, om hun trouw aan Christus en de Kerk. In herinnering aan hen vroeg Johannes Paulus II de plaatselijke kerken om *“tot elke prijs te voorkomen dat hun getuigenis in de Kerk verloren gaat ... en te doen wat in hun vermogen ligt om de herinnering aan hen die het martelaarschap hebben ondergaan niet verloren te laten gaan en daarvoor de nodige documentatie bijeen te brengen. En dat zal zeker een duidelijk oecumenisch karakter hebben. Misschien is de meest overtuigende vorm van oecumene die van de heiligen, de martelaren. De stem van de communio sanctorum klinkt luiders dan die van alles wat verdeeldheid veroorzaakt.”*⁶⁶

65. UUS, n.84.

66. Paus Johannes Paulus II, apostolische Brief *Tertio Millennio Adveniente* (TMA), n.37.

Samen kunnen christenen

- oecumenische voorbeden houden voor christenen van alle tradities die nog altijd slachtoffer zijn van vervolging en geweld; feestdagen van martelaren op de liturgische kalender van verschillende kerken en kerkelijke gemeenschappen bieden gelegenheid voor dergelijk gebed (bijv. de gedachtenis van de onthoofding van Johannes de Doper of van de steniging van de eerste martelaar Stefanus, de gedenkdagen van de martelaren van de eerste eeuwen en van latere tijden);
- lokaal of regionaal registers en biografische notities publiceren betreffende recente geloofsgetuigen tot de dood; dit kan oecumenisch gebeuren en ieder eraan herinneren dat bloedgetuigen een gemeenschappelijke erfenis zijn van alle christelijke tradities;
- jaarlijks een oecumenische viering houden ter herdenking van de geloofsgetuigen, met name in streken waar de wonden van vervolging en lijden nog steeds moeten helen; zo'n herdenking kan plaats vinden tijdens de Vasten of na Pinksteren;⁶⁷
- gebruik maken van gebeden of meditaties die voortkomen uit verschillende tradities en raken aan ervaringen van het martelaarschap, tijdens de overweging van Jezus Christus' lijden en sterven en van de christelijke roeping tot gelovig getuigenis.⁶⁸

67. Bijv. de *Oecumenische Herdenking van Geloofsgetuigen in de Twintigste Eeuw*, voorgegaan door Paus Johannes Paulus II op zondag 7 mei 2000 bij het Colosseum in Rome.

68. Bijv. de kruiswegmeditaties voorgegaan door Paus Johannes Paulus II op Goede Vrijdag bij het Colosseum in Rome, geschreven door Bartholomeus I, Oecumenisch Patriarch van Constantinopel (1994), zuster Minke de Vries van de gemeenschap van Grandchamp (1995), Karekin I, Katholikos van alle Armeniërs (1997) en professor Oliver Clément van de Orthodoxe Kerk (1998).

Heiligen

*“Bij het spreken over een gemeenschappelijk erfgoed moet men daaronder niet alleen verstaan de instellingen, riten, heilsmiddelen, overleveringen, die de gemeenschappen hebben bewaard en waardoor zij zijn gevormd, maar op de eerste plaats en voor alles deze realiteit van heiligheid.”*⁶⁹

25. Tijdens het liturgisch jaar gedenkt en viert de Kerk de heiligen van alle eeuwen; zij dankt God voor het wondere werk van Christus in zijn dienaren en toont hun levensweg als een passend voorbeeld ter navolging. De heiligen zijn ook een bron van hoop in de zoektocht naar christelijke eenheid. Op verschillende manieren is heiligheid een teken van Christus' overwinning op de splijtende werking van zonde en kwaad. Een leven in heiligheid is de meest geneeskrachtige balsem, gegeven door de Heilige Geest, om op wonden van tweedracht aan te brengen. Tijdens de geschiedenis van de Kerk waren heilige mensen steeds bij de eerste bewerkers van verzoening en herstelde gemeenschap.

Samen kunnen christenen

- de aandacht vestigen op het gemeenschappelijke geloofserfgoed bij het herdenken van heiligen uit de apostolische tijd, zoals de vier evangelisten en de apostelen, wier namen in verschillende liturgische kalenders op dezelfde dag voorkomen;
- God danken voor de heiligen van alle eeuwen, die herdacht worden gedurende het liturgisch jaar in verschillende Kerken en kerkelijke gemeenschappen, omdat zij met hun heilige getuigenis of hun onderricht het gemeenschappelijke christelijke erfgoed ver-

69. UUS, n.84.

rijkt hebben. Onder hen de heiligen die traditioneel zowel in het Oosten als het Westen⁷⁰ worden gevierd, evenals zij die worden geëerd door verschillende christelijke gemeenschappen in het Westen;⁷¹

- de feestdagen vieren van heiligen die zich bij hun leven bijzonder verdienstelijk hebben gemaakt door tussen christenen bruggen te bouwen of verzoening te bevorderen; hun liturgische gedachtenis kan een oecumenische dimensie krijgen;⁷²
- oecumenisch lokale heiligen herdenken, die zich hebben ingezet bij de eerste verspreiding van het Evangelie in een bepaalde regio, mogelijk door delegaties uit te wisselen of elkaars eredienst bij te wonen;⁷³
- erkennen dat de authentieke relikwieën en beelden van de heiligen in verering worden bewaard, met name, hoewel niet uitsluitend, in de katholieke en orthodoxe tradities;⁷⁴ de overbrenging of schenking van relikwieën van bepaalde heiligen kan tot een betekenisvol moment worden van geestelijk samen opgaan tussen katholieken en orthodoxen;⁷⁵

70. Bijv. Athanasius de Grote (+373), Cyrillus van Alexandrië (+444), de Vaders van Cappadocië: Basilius van Caesarea (+379), Gregorius van Nazianze (+374) en Gregorius van Nyssa (+394).

71. Bijv. Benedictus van Nursia (+547), Franciscus van Assisië (+1226), Brigitta van Zweden (+1373), Juliana van Norwich (+1413).

72. Bijv. Simeon de Styliet (+459), Augustinus van Canterbury (+604/609), Johannes van Damascus (+754), Cyrillus (+869) en Methodius (+885).

73. Bijv. de uitwisseling van delegaties tussen Rome en Constantinopel op het feest van de apostel Andreas in Constantinopel (30 november) en het feest van de apostelen Petrus en Paulus in Rome (29 juni).

74. Vgl. Tweede Vaticaans Concilie, Constitutie over de heilige liturgie *Sacrosanctum Concilium* (SC), 1963, n.111.

75. Bijv. in 1968 gaf paus Paulus VI relikwieën van de heilige Marcus aan de Koptisch Orthodoxe Kerk in Egypte; in 2000 gaf paus Johannes Paulus II relikwieën van Gregorius de Verlichter aan de Katholicos van alle Armeniërs (Etchmiadzin) en aan de Katholicos van Cilicië; in 2004 gaf paus Johannes Paulus II relikwieën van Johannes Chrysostomus en Gregorius van Nanzianze aan het Oecumenisch Patriarchaat van Constantinopel.

- gebruik maken van de bronnen van geestelijke vernieuwing die zich bevinden in de geschriften van geestelijke leermeesters, wier levensweg en onderricht algemeen beschouwd worden als gaven van de Heilige Geest aan de ene Kerk van Christus.⁷⁶

76. Bijv. Nil Sorskij (+1508), John Wesley (+1791), Seraphim van Sarow (+1833), Paul Watson (+1940), Dietrich Bonhoeffer (+1945), Paul Couturier (+1953) en Mary Elisabeth Hesselblad (+1957).

2 Gebed en Eredienst

Het Onze Vader

26. “Ga door alle teksten van de heilige gebeden (in de bijbel) en denk niet dat je er iets in vindt dat niet is vervat en opgenomen in het Gebed van de Heer.”¹ Het Gebed van de Heer is uniek, want het is “van de Heer” (Mt 6,9-13; Lc 11,2-4). De enige Zoon geeft ons de woorden die de Vader Hem gegeven heeft en door de Heilige Geest worden deze woorden ‘geest en leven’ in ons.

Het gebed van de Heer opent met de heel intieme aanspreking “onze Vader”. Samen met de Heer danken wij de Vader, dat Hij ons Zijn naam heeft geopenbaard en ons aangenomen als Zijn kinderen. Iedere gedoopte bidt het Onze Vader in gemeenschap met alle gedoopten. Om die reden en ondanks alle verdeeldheid blijft dit gebed een gemeenschappelijke erfgoed van alle christenen en een dringende oproep om voor hun eenheid te bidden.²

In de eerste reeks smeekbeden wenden ons hart en onze geest zich tot God onze Vader omwille van Hemzelf: “Uw naam ..., Uw rijk ..., Uw wil ...”. Door deze smeekbeden plaatst de Heer ons midden in het mysterie van Gods heilsplan voor de redding van de mensheid. Verdeeldheid onder christenen daarentegen heiligt Gods naam niet, bespoedigt niet de komst van Gods koninkrijk en volgt niet Zijn wil. Als christenen het Onze Vader bidden vragen zij de Vader met aandrang dat Zijn heilsplan op aarde helemaal wordt gerealiseerd, zoals in de hemel. Dat houdt de heling in van alle verdeeldheid. Zij vragen

1. St. Augustinus, Ep. 130, 12, 22; PL 33, 503; vgl. KKK, n.2759-2865.

2. Vgl. KKK, n.2791.

ook samen te kunnen onderscheiden “wat de wil van God is” en zoeken de kracht om die te volbrengen.³

In de tweede reeks leggen wij God onze Vader de smeekbeden voor die ons betreffen: “geef *ons* ..., leid *ons* niet ..., verlos *ons* ...”. In het Onze Vader bidden christenen dat al Gods kinderen mogen ontvangen wat nodig is om te leven.⁴ Het drama van de honger in de wereld noopt christenen zowel samen te bidden als samen hun verantwoordelijkheid op te nemen voor hun broeders en zusters in nood.

De laatste smeekbeden betreffen zonde en vergeving. Hoewel zij bekleed zijn met het doopkleed, worstelen christenen nog met de zonde van verdeeldheid. Tweedracht en disharmonie behoren tot de altijd aanwezige bekoringen. Zonder gewetensonderzoek, berouw, bekering en absoluut vertrouwen in de verzoenende kracht van Gods liefde is er geen weg naar christelijke eenheid. Door te bidden om van het kwade te worden verlost, smeken christenen om de kostbare gave van vrede en eenheid en om de genade der volharding, terwijl ze samen met verlangen uitzien naar Christus’ wederkomst in heerlijkheid.

Persoonlijk gebed

“Uitziende naar het derde millennium vraagt de Kerk aan de Geest de genade haar eenheid te versterken en te doen groeien tot de volledige communio met de andere christenen. Hoe kan de Kerk deze genade verkrijgen? Allereerst door het gebed. In het gebed zou steeds weer die bekommernis moeten terugkeren welke een uiting is van het verlangen naar de eenheid en dus een van de noodzakelijke vormen van onze liefde jegens Christus en de zo barmhartige Vader. Tijdens de tocht ...

3. Vgl. Rom 12,2.

4. Vgl. 1Tim 6,8.

*die wij samen met de andere christenen ondernemen, moet het gebed voorop staan.”*⁵

27. Jezus bad tot Zijn Vader om de gave van eenheid. Sindsdien verenigt de Kerk zich met Christus in Zijn smeekbede tot de Vader om de eenheid die Christus wenst en zoals Hij deze wenst.⁶ Aldus vindt het gebed om eenheid zijn plaats in het hart van elk christelijk gebed.⁷

In hun persoonlijk gebed kunnen christenen

- de nodige aandacht geven aan gebed voor de eenheid tijdens de viering van de Eucharistie;
- waar mogelijk speciale voorbeden opnemen voor de christelijke eenheid in het liturgisch gebed van de Kerk (getijdengebed of lezingendienst);
- dagelijks gebed of devoties opdragen voor de intentie van de christelijke eenheid (bijv. de rozenkrans of de aanbidding van het Allerheiligste);
- christelijke eenheid nastreven door vasten, boete en persoonlijke inkeer;
- hun nood en verdriet verenigen met het lijden van Christus voor de intentie van de christelijke eenheid.

5. UUS, n.102.

6. Deze formulering van priester Paul Couturier is sinds 1938 tot *Leitmotiv* geworden voor de jaarlijkse Gebedsweek voor de Eenheid van de Christenen.

7. Vgl. UUS, n.27.

Gezamenlijk gebed

“Bij sommige bijzondere gelegenheden, zoals bij gebedsoefeningen ‘voor de eenheid’ en op oecumenische bijeenkomsten is het geoorloofd en zelfs gewenst, dat katholieken zich met hun gescheiden broeders in het gebed verenigen. Zulke gemeenschappelijke gebeden zijn werkelijk een zeer doeltreffend middel om de genade van eenheid te verkrijgen en vormen een authentiek bewijs van de banden die de katholieken nog steeds met hun gescheiden broeders verbinden: ‘Want waar er twee of drie verenigd zijn in mijn Naam, daar ben Ik in hun midden’ (Mt 18,20).”⁸

28. Christenen worden aangespoord om zich in gebed te verenigen met leden van andere Kerken en kerkelijke gemeenschappen. Dit samen bidden is een werkzame manier God te vragen om de volheid van christelijke eenheid. Het geeft op waarachtige wijze uitdrukking aan de diepe band die tussen alle christenen bestaat. Gebed om het herstel van de eenheid hoort dan ook een prominente plaats te krijgen in alle momenten van gezamenlijk gebed. Dergelijk gebed kan zich richten op het mysterie van de Kerk en haar eenheid, op het doopsel als een sacramentele band van eenheid, op de geestelijke vernieuwing van het persoonlijke en gemeenschappelijke leven, of op de heling van een gebroken mensheid.⁹

De viering van de jaarlijkse Gebedsweek voor de Eenheid van de Christenen, wereldwijd, is een initiatief van bijzonder gewicht, dat het verdient aangemoedigd en verder ontwikkeld te worden.¹⁰

8. UR, n.8.

9. Vgl. Directorium, n. 110.

10. Elk jaar doen de Wereldraad van Kerken (Genève) en de Pauselijke Raad voor de Bevordering van de Eenheid der Christenen (Vaticaan) een beroep op de hulp van een lokale gemeenschap bij de voorbereiding van het materiaal voor de gebedsweek.

29. Christenen kunnen vruchtbaar deelnemen aan liturgische diensten en niet-sacramentele vieringen van andere gemeenschappen. Zo'n deelname is een kans om elkaars gemeenschappelijk gebed beter te begrijpen en diepgaander kennis te nemen van liturgische tradities die vaak uit dezelfde wortels zijn ontstaan.¹¹ Liturgische tradities maken deel uit van het heilige erfgoed van de Kerken en kerkelijke gemeenschappen en zijn bepalend voor hun identiteit. Daarom vereist het deelnemen aan liturgische erediensten een nauwgezet oog voor de gevoeligheden van alle betrokkenen, evenals voor bepaalde gewoonten die kunnen variëren naar tijd, plaats, personen en omstandigheden.¹² In plaats van liturgische elementen uit verschillende tradities te vermengen, verdient het de voorkeur om in oecumenisch gebed de eigenheid te bewaren van bestaande vormen van liturgische eredienst. Een dergelijk oog voor de authentieke diversiteit onder onze tradities drukt beter de eenheid in verscheidenheid uit waar wij naar streven.

30. In vele delen van de wereld komen christenen samen voor oecumenische gebedsdiensten die belangrijke gebeurtenissen markeren in relatie tot de plaatselijke geschiedenis, de burgerlijke samenleving of het sociale leven. In sommige landen worden gebeurtenissen die belangrijk zijn voor heel het land of de bevolking vaak gevierd of herdacht in een oecumenische eredienst.¹³ Deze oecumenische gebedsdiensten geven uiting aan de gedeelde zorgen en verwachtingen van christenen in die regio en zijn een veelzeggende vorm van gemeenschappelijk getuigenis.

11. Vgl. Directorium, n.117.

12. Vgl. Directorium, n.119.

13. Vgl. Directorium, n.100.

Christenen kunnen samen bidden:

- tijdens de jaarlijkse Gebedsweek voor de Eenheid van de Christenen (18 tot 25 januari of een andere geschikte tijd, vaak de periode tussen Hemelvaart en Pinksteren);¹⁴
- ter gelegenheid van oecumenische bijeenkomsten;
- gedurende belangrijke perioden van het liturgisch jaar (bijv. Advent, Kerstmis, Vasten en Pasen) en in het verband van belangrijke feestdagen;
- bij de herdenking van overledenen, of van hen die stierven voor hun land;
- in tijden van publieke rampen of rouw;
- op belangrijke dagen in het leven van andere Kerken en kerkelijke gemeenschappen (zoals de Zondag van de Orthodoxie of Hervormingsdag);
- in omstandigheden van diepe menselijke nood en in antwoord op gedeelde zorgen (bijv. voor vrede en gerechtigheid in de wereld, verlichting van armoede, honger en geweld, of respect voor de waardigheid van het gezin);
- bij de voorbede of dankzegging tot God van een volk, een regio of plaatselijke gemeenschap;
- ter gelegenheid van wereldgebedsdagen voor bepaalde groepen of intenties (bijv. Wereldjongerendagen);
- op bepaalde dagen in het publieke of sociale leven (bijv. Nieuwjaarsdag, begin of einde van een schooljaar, begin of einde van vakanties, of dankzegging voor het gewas).

14. Vgl. Directorium, n.110.

31. “Niemand kan ooit zeggen: ‘Jezus is de Heer’, behalve door toedoen van de Heilige Geest” (1Kor 12,3). Telkens wanneer christenen samenkomen om te bidden, is het de Heilige Geest die hen ertoe beweegt en hen leert te bidden. Hij is ook de bron van christelijke eenheid, omdat “de Heilige Geest, die in de gelovigen woont en de gehele Kerk vervult en bestuurt, die wonderlijke gemeenschap van de gelovigen tot stand brengt en hen allen zo innig in Christus verbindt, dat hij het beginsel van de kerkelijke eenheid is.”¹⁵ Vandaag getuigen veel christenen uit verschillende tradities van een diepe ervaring van de aanwezigheid van de Heilige Geest. Daarom is het gebed in de Heilige Geest voor hen een bron van vernieuwing en van dieper toebehoren aan het Lichaam van Christus. In gebed tot de Heilige Geest groeien zij meer naar Jezus Christus en naar elkaar toe. De criteria om de echtheid van de werking van de Heilige Geest te kunnen onderscheiden, gegeven door de heilige Paulus¹⁶ en verder uitgewerkt in de spirituele traditie van de Kerk, zijn een hulp en een norm voor hen en voor alle christenen. Met inachtneming van deze criteria kan een leven van navolging en gebed, dat ontvankelijk is voor de Heilige Geest, een echt middel worden tot wederzijdse opbouw en de banden verdiepen van gemeenschap onder christenen.

15. UR, n.2.

16. Vgl. 1Kor 12-14; Gal 5,22-26.

Viering van de sacramenten

32. Sacramenten zijn heiligende handelingen van Jezus Christus, voltrokken door het dienstwerk van de Kerk. Zij worden uitgevoerd in de kracht van de Heilige Geest tot eer van God de Vader. Door hun viering maken zij het voor de gelovigen mogelijk nu reeds deel te hebben aan Gods leven.¹⁷ De sacramenten zijn een uitdrukking of teken van de eenheid van de Kerk in geloof, eredienst en apostolische zending. Zij zijn ook een bron van haar eenheid en een middel om die op te bouwen. Daarom is de viering van de sacramenten, vooral van de Eucharistie, wezenlijk verbonden met volle kerkelijke gemeenschap en de zichtbare uitdrukking ervan.¹⁸ Omdat sacramentele vieringen behoren tot de belangrijkste handelingen van de Kerk en eigen zijn aan alle christelijke tradities op verschillende manieren en in verschillende mate, hebben ook zij hun plaats in de spirituele oecumene.

Het doopsel

“Het doopsel vormt daarom de sacramentele band van de eenheid die zijn kracht uitoefent tussen allen die erdoor zijn wedergeboren. Toch is het doopsel op zich niet meer dan een eerste begin. Want het is immers geheel gericht op het verkrijgen van de volheid van het leven in Christus. Daarom is het doopsel gericht op de volledige belijdenis van het geloof, op de volledige inlijving in het heilsinstituut zoals Christus zelf het heeft gewild, kortom op de volledige opneming in de eucharistische gemeenschap.”¹⁹

17. Vgl. KKK, n.1113-1116.

18. Vgl. Directorium, n. 129.

19. Vgl. UR, n.22.

33. Het doopsel is het eerste sacrament van verlossing, waardoor mensen christen worden, ingelijfd in Christus en in Zijn Kerk.²⁰ In termen van christelijke eenheid is dit het sacrament dat het fundament legt voor de gemeenschap van alle christenen. Om die reden zijn er belangrijke mogelijkheden voor de spirituele oecumene in verbinding met dit sacrament. Als christenen samen het mysterie ontdekken en de spirituele rijkdom van hun doopsel, groeien zij dichter naar Jezus Christus toe en naar elkaar. Zij worden zich meer bewust van het feit dat zij behoren tot het ene Lichaam van Christus, en van hun gemeenschappelijke roeping. De wederzijdse erkenning van hun doopsel maakt gezamenlijke vieringen mogelijk, die de genade van het doopsel bevestigen of in herinnering brengen. Dergelijke vieringen zijn in sommige delen van de wereld ingevoerd.²¹ In gezamenlijke bezinning en voorbede drukken christenen hun dank uit aan de Heer voor de gave van verlossing door de doop en vragen dat zij samen mogen groeien naar volledige eenheid.

Een oecumenische hernieuwing of herdenking van het doopsel kan

- worden gevierd waar christenen van verschillende kerken en kerkelijke gemeenschappen samen leven en werken;
- een manier zijn om belangrijke dagen of seizoenen in het liturgisch jaar te markeren (bijv. het Doopsel van de Heer, de Paas- en Pinkstertijd);
- een welkome gelegenheid zijn voor gezamenlijke catechese over het mysterie en de werkdadigheid van het doopsel.²²

20. Vgl. 1Kor 12,13; Gal 3,28.

21. Vgl. Directorium.

22. Vgl. Bibliografie: Oecumenische documenten over de sacramenten.

34. Eenheid in Christus is, in de allereerste plaats, eenheid in het geloof van de Kerk en in de geloofsbelijdenis, gedaan bij het doopsel. Christenen belijden “één Heer, één geloof, één doop” (Ef 4,5). Het geloof van de Kerk is uitgedrukt in de vroege geloofsbelijdenissen. Met name in het Credo van de Apostelen, dat het oude doopsymbool is van de Kerk van Rome, en in het Credo van Nicea-Constantinopel dat stamt uit de eerste twee oecumenische concilies, dat van Nicea (325) en dat van Constantinopel (381). De artikelen van het geloof zoals verwoord in deze credo's blijven gemeenschappelijk aan de grote Kerken en kerkelijke gemeenschappen van zowel Oost als West, ook al worden deze niet altijd beleden met dezelfde formulering.²³ De ‘artikelen van het geloof’ zijn daarom een teken van erkenning en gemeenschap onder gelovigen,²⁴ en een ‘standaard van de leer’ waardoor zij dichter naar elkaar kunnen toegroeien. Door hun geloof uit te spreken in het Credo, treden christenen in gemeenschap met God – Vader, Zoon en Heilige Geest – en met de hele Kerk.²⁵

Samen kunnen christenen

- programma's van geloofsopvoeding bevorderen om de kennis van het christelijk geloof te verdiepen, ‘het geloof van ons doopsel’;
- gezaghebbende leerdocumenten bestuderen vanuit hun afzonderlijke tradities met betrekking tot geloofsvragen;
- studie maken van en nadenken over de uitkomsten van oecumenische dialogen die vragen over de geloofsleer hebben opgehelderd.²⁶

23. Vgl. KKK, n.195; KKK Compendium, vraag 35.

24. Vgl. KKK, n.188.

25. Vgl. KKK, n.197.

26. Vgl. Bibliografie: Oecumenische documenten over geloofsvragen.

De Eucharistie

“Maakt de beker waarvoor wij God loven en danken ons niet één met het bloed van Christus? Maakt het brood dat wij breken ons niet één met het lichaam van Christus? Omdat het één brood is zijn wij, hoewel met velen, één lichaam, want wij hebben allen deel aan dat ene brood” (1Kor 10,16-17).

35. Door hun doopsel zijn christenen geroepen één lichaam te vormen in Jezus Christus.²⁷ In de Eucharistie vindt deze roeping tot eenheid met God en met elkaar haar vervulling. Daarom, *“in het breken van het eucharistisch brood worden wij werkelijk deelachtig aan het lichaam van de Heer en tot gemeenschap met Hem en onder elkaar verheven. ... Zo worden wij allen ledematen van dat lichaam (vgl. 1Kor 12,27), ‘maar als enkelingen zijn wij ledematen, op elkander aangewezen’ (Rom 12,5).”*²⁸

36. Sinds de vroegste tijden omvat de Eucharistieviering verschillende gebeden voor verzoening en voor de eenheid van de Kerk: *Zoals dit brood, eens verspreid over de heuvelen, werd samengebracht en werd tot één brood, zo moge Uw Kerk worden samengebracht vanuit de einden der aarde in Uw Koninkrijk.*²⁹ Tijdens het Eucharistisch Gebed of de Anaphora, bidt de Latijnse traditie: *“zó delen wij in het Lichaam en Bloed van Christus en wij smeken U dat wij door de Heilige Geest worden vergaderd tot één enige kudde”.*³⁰ De Oosterse traditie bidt, dat *“God een einde moge maken aan de schisma’s van de kerken, de arrogantie der volken moge stoppen, de opkomst van ketterijen mo-*

27. Vgl. 1Kor 12,13.

28. LG n.7; vgl. ook SC, n.48; LG, n.3; 11; 26.

29. *Didachè* 9,4, uit de tweede eeuw.

30. Eucharistisch Gebed II.

*ge onderdrukken, door de kracht van de Heilige Geest. Neem ons allen op in Uw Koninkrijk en maak ons tot kinderen van het licht en de dag. Schenk ons Uw vrede en liefde, God onze Heer, U hebt ons alles gegeven.*³¹ In catechese en liturgische vorming is het passend om de nodige aandacht te schenken aan de gave van eenheid, die de Kerk afsmeekt en die ze ontvangt in elke Eucharistieviering.

De Eucharistie is de bevoorrechte plaats om voor de eenheid te bidden:

- als herdenking van het Paasmysterie van het Kruis en de Verrijzenis van Jezus Christus is elke Eucharistie een viering van verlossing, verzoening, heelheid en eenheid. Om die reden is het passend dat deze thema's worden uitgediept in de verkondiging van het Woord, die als taak heeft de schriftlezingen en gebeden te verbinden met dit kerngeheim van onze verlossing;
- het missaal van de Latijnse ritus voorziet in votiefmissen voor de intentie van de christelijke eenheid; deze votiefmissen kunnen worden gevierd niet alleen tijdens de jaarlijkse Gebedsweek voor de Eenheid van de Christenen, maar ook bij andere gelegenheden gedurende het liturgisch jaar;³²
- tijdens de Eucharistie kunnen voorbeden voor de eenheid worden ingebracht in de gebeden van de gelovigen, of in de litanieën die in de oosterse liturgie bekend zijn *Ectenie*;³³
- omdat ieder liturgisch feest of jaargetijde de aandacht vestigt op bepaalde dimensies van het verlossingsmysterie, worden in de Eucharistieviering verschillende aspecten van de zoektocht naar eenheid belicht: de Advent (verlangen naar de eenheid die alleen

31. Anaphora van de Liturgie van de heilige Basilius.

32. Vgl. Directorium, n.62.

33. Ibid.

God kan geven), Kerstmis (het Woord is mensgeworden om alles in God te verenigen), de Vasten (eenheid in relatie tot bekering en vergeving), Pasen (eenheid in de ene verrezen Heer en in één doopsel), Pinksteren (eenheid en de gaven van de Heilige Geest), Allerheiligen (eenheid in heiligheid en martelaarschap).

37. Eucharistische en kerkelijke gemeenschap zijn innerlijk met elkaar verbonden. Daarom is een gezamenlijke viering van de Eucharistie van de Heer niet mogelijk zo lang er nog fundamentele verschillen in geloofsvragen bestaan en de banden van gemeenschap nog niet volledig zijn hersteld. Gelukkig is door de oecumenische dialoog belangrijke vooruitgang geboekt in de richting van een gemeenschappelijk verstaan van de wezenlijke elementen van het geloof, inclusief de ware betekenis van het Laatste Avondmaal.³⁴ Hoewel de volledige overeenstemming die een gezamenlijke viering van de Eucharistie mogelijk zou maken nog niet is bereikt, dragen deze oecumenische ontwikkelingen de belofte in zich van verdere toenadering en verdienen zij grotere aandacht.³⁵

38. Voor de gezamenlijke viering van de sacramenten met leden van andere Kerken en kerkelijke gemeenschappen heeft het Tweede Vaticaanse Concilie twee basisprincipes neergelegd die bij elkaar horen: *“het tot uitdrukking brengen van de eenheid van de Kerk en het deel hebben aan de genademiddelen. Als symbool van eenheid is zij meestal verboden, maar als middel van genade verdient zij soms aanbeveling.”*³⁶ In het licht van deze twee grondprincipes laat de Katholieke Kerk geen gezamenlijke Eucharistieviering toe, totdat de zichtbare

34. Vgl. UR, n.15 (Oosterse Kerken) en UR, n.22 (Kerken en kerkelijke gemeenschappen in het Westen).

35. Vgl. UR, n.8.

36. Vgl. UR, n.8.

banden van kerkelijke gemeenschap volledig hersteld zijn. Wel staat zij in bepaalde omstandigheden en onder bepaalde voorwaarden katholieke bedienaren toe de Heilige Communie aan andere christenen uit te reiken, onder de verantwoordelijkheid van de plaatselijke bisschop. Meer specifiek: katholieke bedienaren mogen de Heilige Communie uitreiken aan leden van de Oosterse Kerken wanneer zij daar zelf om vragen en de vereiste instelling bezitten. Zij mogen de Heilige Communie uitreiken aan leden van andere kerkelijke gemeenschappen als zij daar zelf om vragen, de vereiste instelling bezitten en er blijk van geven het katholieke geloof te hebben met betrekking tot het sacrament.³⁷ Omgekeerd staat de Katholieke Kerk haar leden toe in bepaalde situaties en onder zekere voorwaarden de Heilige Communie te ontvangen van bedienaren van Kerken waar een geldige Eucharistie wordt gevierd. Deze voorzieningen zijn vastgelegd in specifieke richtlijnen en normen die de huidige stand van verdeeldheid en groeiende gemeenschap weerspiegelen tussen de Katholieke Kerk en andere Kerken en kerkelijke gemeenschappen.³⁸ Het zorgvuldig respecteren van deze normen is een aangewezen manier om het sacrament van de Eucharistie te eren en om het zoeken naar eenheid te bevorderen.

37. Vgl. KKK, Compendium, vraag 293.

38. Vgl. UR, n.8 en 15; OE, n.26-29; CIC, can.844; CCEO, can.671; Directorium, n.122-128 en 129-136; UUS, n.46; Paus Johannes Paulus II, encycliek *Ecclesia de Eucharistia*, 2003 (EDE) n.43-46; KKK, n.1398-1401.

Gezinnen van gemengd gehuwden

“De huwelijken tussen katholiek gedoopten en andere gedoopten vertonen, in hun bijzondere situatie, talrijke elementen, die correct geschat en ontwikkeld moeten worden, hetzij vanwege hun innerlijke waarde, hetzij vanwege de bijdrage die zij kunnen leveren aan de oecumenische beweging. Dit is vooral waar, als beide echtgenoten trouw zijn aan hun godsdienstige verplichtingen. Hun doopsel dat zij gemeen hebben, en het dynamisme van de genade verschaffen aan de echtgenoten in deze huwelijken de basis en het motief hun eenheid uit te drukken in de sfeer van de morele en geestelijke waarden.”³⁹

39. Gemengde huwelijken zijn zeer talrijk in vele delen van de wereld. Zonder blind te zijn voor de uitdagingen die gemengde echtparen tegenkomen, heeft de Katholieke Kerk oog voor de intrinsieke waarde van deze gezinnen. Zij nodigt uit tot nadenken over de bijdrage die zij kunnen leveren aan hun eigen gemeenschappen, vooral wanneer zij hun christen-zijn gelovig en creatief beleven.⁴⁰ Gemengde huwelijken hebben inderdaad iets te bieden in de zin van een oecumenische uitwisseling van gaven.

40. Pastorale richtlijnen en normen zijn door de Kerk opgesteld betreffende de voorbereiding en viering van gemengde huwelijken, de deelname aan het sacramentele leven, de verantwoordelijkheid van ouders bij de opvoeding van de kinderen en de verantwoordelijkheid van de plaatselijke bisschop en pastores als antwoord op de pastorale noden van gemengd gehuwden.⁴¹ Trouw aan deze richtlijnen en

39. Paus Johannes Paulus II, Encycliek *Familiaris consortio* 78.

40. Vgl. KKK 1633-1637.

41. CIC, can.1124-1129; CCEO, can.813-816; Directorium, n.143-160.

normen kan meebrengen dat gemengde echtparen soms intens pijn voelen om de verdeeldheid tussen de gemeenschappen waartoe zij behoren. Diezelfde trouw kan hen echter ook helpen om bewuster en persoonlijker mee te doen bij het zoeken naar herstelde eenheid tussen deze gemeenschappen. De eigen ervaringen van gemengde huwelijken horen de nodige pastorale aandacht te krijgen, zowel in termen van de gaven als van de uitdagingen die zij hun gemeenschappen brengen.

In de plaatselijke Kerk kunnen gemengde echtparen of gezinnen:

- aangespoord worden, als echtpaar of als gezin, om te bidden en om de bijbel te overwegen, als een manier om hun geestelijk leven te voeden;⁴²
- ondersteund worden door de bisdommen of plaatselijke parochiegemeenschappen, met name tijdens de huwelijksvoorbereiding, door programma's die deze echtparen helpen de persoonlijke geloofsovertuiging van de partners beter te begrijpen en hun gemeenschappelijke christelijke erfgoed te verdiepen;⁴³
- worden gevraagd een rol te spelen bij het organiseren of leiden van oecumenische groepen die samenkomen voor gebed of bijbelstudie, of bij de ondersteuning van andere gemengde echtparen of gezinnen;
- een speciale taak krijgen bij de voorbereiding van oecumenische gebedsdiensten, zowel tijdens de Gebedsweek voor de Eenheid van de Christenen, als door het jaar;

42. Vgl. Directorium, n.149.

43. Vgl. Directorium, n.149; vgl. Bibliografie: Oecumenische documenten over de sacramenten.

- worden uitgenodigd om het onderricht van de Kerk over de bevordering van de christelijke eenheid en de vooruitgang die volgt uit de oecumenische dialoog te bestuderen en bekend te maken.

Sacramenten van genezing

41. Door het doopsel worden christenen opgenomen in Christus en in Zijn Lichaam, de Kerk. Deze band van eenheid is echter diep gewond door de splijtende werking van menselijke zondigheid. Bij elke serieuze inzet voor christelijke eenheid roept de Geest daarom alle christenen op zichzelf voor God te plaatsen, hun eigen fouten te erkennen, hun zonden te belijden en vergeving te vragen, in vertrouwen op de Ene die onze Middelaar is bij de Vader, Jezus Christus.⁴⁴ Het sacrament van Boete en Verzoening heelt de breuken die door de zonde veroorzaakt zijn en herstelt de gewonde gemeenschap met God en met de Kerk. Het sacrament van de Ziekenzalving brengt heil aan ernstig zieken en stervenden, door hen nauwer aan God te binden en aan hun broeders en zusters in Christus.

In bepaalde omstandigheden en onder bepaalde voorwaarden, die dezelfde zijn als hierboven genoemd betreffende de Eucharistie, mogen katholieke bedienaren het sacrament van Boete en Verzoening en het sacrament van de Ziekenzalving toedienen aan leden van andere Kerken en kerkelijke gemeenschappen. Omgekeerd kunnen katholieken, onder bepaalde voorwaarden, bedienaren van Kerken waarin deze sacramenten geldig worden toegediend vragen om deze zelfde sacramenten.⁴⁵

44. Vgl. UUS, n.82.

45. Vgl. UR, n.8 en 15; OE, n.26-29; CIC, can.844; CCEO, can.671; Directorium, n.122-128 en 129-136.

Samen kunnen christenen:

- bijeenkomen in bepaalde perioden van het liturgische jaar, zoals de Vasten, voor een gezamenlijke dienst op basis van bijbellezingen over vergeving en barmhartigheid, ter voorbereiding op het benaderen van een geestelijke van de eigen Kerk voor de persoonlijke zondenbelijdenis en absolutie;
- samenwerken in zielzorg en pastoraal werk op locaties als ziekenhuizen, gevangenissen of vluchtelingenkampen om de helende kracht van Christus te brengen aan wie in nood verkeert.⁴⁶

Het liturgisch jaar

42. De hele heils- en openbaringsgeschiedenis wordt gevierd en tegenwoordig gesteld in de tijdsboog van een liturgisch jaar. Hoewel zij hetzelfde basispatroon volgen, hebben kerkelijke tradities in Oost en West een verschillende vorm gegeven aan de liturgische kalender. Ze vieren alle het mysterie van de Verrijzenis als de centrale gebeurtenis van de heilsgeschiedenis, met Pasen als de jaarlijkse en de zondag als de wekelijkse gedachtenisviering van de dood en opstanding van de Heer.⁴⁷ Alle liturgische vieringen, inclusief feesten van heiligen en martelaren, cirkelen om het centrale mysterie van Christus' verlossingswerk. Het liturgisch jaar, ook wel het 'jaar van de Heer' of het 'jaar van de genade' genoemd, is als een steeds terugkerende gezamenlijke pelgrimstocht van alle christenen.

46. Vgl. Directorium, n.204.

47. Aanhoudende pogingen zijn daarom nodig om een gemeenschappelijke datum te vinden in het christelijke Oosten en Westen voor de viering van Pasen; vgl. SC, *Aanhangsel: verklaring van het Tweede Heilig Vaticaans Oecumenisch Concilie over de herziening van de kalender.*

43. Het liturgisch jaar geeft vorm en gestalte aan het leven van christelijke gelovigen en christelijke gemeenschappen. De opeenvolgende tijden en vieringen helpen hen te groeien in geloof en liefde. De spirituele oecumene vindt haar juiste plaats binnen dit kader. Veel liturgische tijden of feestdagen bieden welkome gelegenheden om thema's van christelijke eenheid uit te werken en samen te bestuderen, te overwegen of ervoor te bidden.⁴⁸ In sommige delen van de wereld bestaat reeds een oecumenische kalender, die geschikte momenten aangeeft voor gemeenschappelijke geestelijke activiteiten.

44. Hoewel er niet één liturgische kalender voor alle christelijke kerken en gemeenschappen bestaat, volgen alle tradities eenzelfde orde in de voornaamste christelijke feesten (zoals Kerstmis, Epifanie, Pasen en Pinksteren). Terwijl de onderstaande schets voorbeelden geeft van gezamenlijke oecumenische initiatieven volgens de kalender van de Latijnse traditie in de Katholieke Kerk, kunnen ook christenen die een andere liturgische kalender volgen, ze bruikbaar vinden.

Advent en Kerstmis:

- Advent: vespers met overweging of preek; adventsdienst met schriftlezingen en gezangen; oecumenisch gebed voor gezinnen;
- De avond van 24 december: viering met kinderen rond de geboorte van Christus of een heropvoering van het kerstverhaal;
- Kersttijd: vespers of 'lofliederen' met plaatselijke of traditionele kerstliederen;
- Op 31 december: gezamenlijke gebedsdienst met dankzegging en voorbeden;

48. Vgl. Directorium, n.60.

- Driekoningen: het gebruik in sommige landen om de huizen langs te gaan met kerst- en driekoningenliederen kan oecumenisch worden georganiseerd.

Vasten en de Goede Week:

- Aswoensdag of het begin van de vasten: vespers of gezamenlijke gebedsdienst om de traditionele vastenpraktijken van gebed, vasten en het geven van aalmoezen samen te beleven.
- Avonden in de vasten: studieseries over een oecumenisch onderwerp;
- Weekdagen in de vasten: een solidariteitsbijeenkomst of -maaltijd met aandacht voor een gemeenschappelijke zorg, of met steun voor mensen in een bepaalde regio;
- Vrijdag vóór Palmzondag of tijdens de Goede Week: openbare Kruisweg, met name voor jongeren; gebed, meditatie, traditionele liederen over het Lijden van Jezus Christus.

Van Pasen tot Pinksteren:

- De Paastijd: vespers met uitwisseling van paaskaarsen tussen aangrenzende parochies of kerkelijke gemeentes; lofzang met traditionele paasliederen;
- Paasmaandag: gezamenlijke overwegingen over de evangelielezing van de leerlingen onderweg naar Emmaüs;
- Van Hemelvaart tot Pinksteren (pinksternovene): Gebedsweek voor de Eenheid van de Christenen;
- De Pinkstertijd: woorddienst met oecumenische herdenking van het doopsel; vespers met preek of meditatie over de Heilige Geest: lofzang met traditionele liederen voor de Heilige Geest.

Gedurende het jaar, volgens de plaatselijke gewoonten en perioden:

- Begin januari: gezamenlijke gebedsdienst voor de vrede;
- 18 tot 25 januari: Gebedsweek voor de Eenheid van de Christenen;
- Eind januari: bijbelzondag voor verschillende leeftijds- of sociale groepen;
- Zondag van de orthodoxie (eerste zondag van de vasten in de orthodoxe kerken): gebed voor de orthodoxe Kerken en voor het herstel van de eenheid tussen Oost en West;
- Lente of vroege zomer: openluchtviering onder dankzegging voor de schepping en de natuur;
- Einde schooljaar: woorddienst met dankzegging voor de zegeningen van het afgelopen jaar en gebed voor de komende vakantie;
- Zomervakantie: oecumenische pelgrimstochten, bijbelkampen voor jongeren;
- Begin nieuwe schooljaar: viering voor scholieren en leerkrachten met de vraag om Gods zegen over het komende leerjaar;
- Oogstseizoen: feest van de ‘vruchten der aarde’ als uitdrukking van dank en lof voor de Schepper;
- Hervormingsdag: gebed voor het herstel van de eenheid tussen de Katholieke Kerk en de kerkelijke gemeenschappen in de traditie van de Reformatie;
- Allerheiligen, 1 november: vespers met preek of meditatie over de gemeenschappelijke roeping tot heiligheid;
- Allerzielen, 2 november: vespers met preek of meditatie, indachtig hen die gestorven zijn in de verschillende plaatselijke Kerken en kerkelijke gemeenschappen;
- Dagen gericht op wereldontwikkeling: gebedsdiensten rond thema’s van gerechtigheid, vrede en de heilheid van de schepping;

- Jaarlijkse dag van boete en gebed: oecumenische eredienst gericht op bekering en eenheid;
- In tijden van conflicten, rampen of oorlog: gezamenlijk gebed, vasten en aalmoezen.

3 Diaconie en Getuigenis

Parochies en gemeenten

*“Willen wij trouw zijn aan Gods plan en ingaan op de diepste verlangens van de wereld, dan is de grote uitdaging waarvoor wij in het voor ons liggende millennium staan, de Kerk te maken tot huis en leerschool van de ‘communio’.”*¹

45. Verdeeldheid is het meest zichtbaar en tastbaar waar mensen van verschillende kerken en kerkelijke gemeenschappen naast elkaar leven in steden en dorpen. Op sommige plaatsen zijn de effecten van verdeeldheid diep geworteld in het collectieve bewustzijn of geheugen van een volk. Ze geven vaak aanleiding tot parallelle en rivaliserende structuren in het sociale en kerkelijke leven. Juist daar hebben parochies en kerkelijke gemeenten een speciale verantwoordelijkheid om be-werkers van verzoening te zijn, door te zorgen voor groei in ge-meenschap. Zij kunnen worden aangespoord dat te doen op verschillende manieren.

46. Ten eerste kunnen christenen getuigen van echte eenheid in verscheidenheid door een gemeenschap te vormen die in zichzelf vreedzaam is en niet verscheurd door interne polemiek, ideologische polarisatie of wederzijdse beschuldigingen.²

1. Paus Johannes Paulus II, apostolische Brief *Novo millennio ineunte* (NMI), n.43.

2. Vgl. Directorium, n.67.

Waar christenen ook maar samenleven of -werken, kunnen zij worden aangespoord om

- elkaar te ontmoeten in hun wijk, om dagelijkse vriendschapscontacten te verdiepen, met name tussen gezinnen;
- relaties van samenwerking en gezamenlijke inzet op het werk te onderhouden en gezamenlijk werkgerelateerde of sociale problemen te benaderen;
- de waarden van hun eigen traditie te uiten en deze trouw blijven, zonder tegenover anderen denigrerend of polemisch te worden;
- houdingen, gebaren of gedragingen te vermijden die de gevoelens kunnen kwetsen van christenen die tot andere tradities behoren;
- ruimhartig en open te zijn in dagelijkse contacten met andere christenen, in een voortdurend pogen om onjuiste uitingen van de huidige verdeeldheid te overwinnen.

47. Ten tweede kunnen effectieve kanalen van communicatie en samenwerking tussen parochies en gemeenten worden gecultiveerd, en wel door regelmatig contact tussen hun respectieve pastoraal verantwoordelijken, samen met hun team van medewerkers.

Samen kunnen parochies, kerkelijke gemeenten en hun leiders

- elkaar informatie doorgeven over belangrijke gebeurtenissen, bijzondere vieringen en specifieke programma's;
- informatie onder elkaar uitwisselen middels bulletins, persberichten of rondzendbrieven;
- delegaties of boodschappen uitwisselen bij bijzondere gelegenheden (wijdingen, inzegeningen, begrafenissen);
- een plaatselijke raad van kerken opzetten of ondersteunen om *“aan hun leden de mogelijkheid te bieden om samen te werken, tot*

*een dialoog te komen, de verdeeldheden en misverstanden uit de weg te ruimen, gebed en arbeid voor de eenheid te steunen, en in de mate van het mogelijke gemeenschappelijk een christelijke getuigenis te geven en christelijk dienstbetoon te bewijzen”;*³

- verenigingen of geregelde ontmoetingen van lokale pastoraal verantwoordelijken mogelijk maken en ondersteunen.

48. Ten derde hebben parochies en gemeenten een zending om samen te antwoorden op de noden van de hedendaagse wereld, door zoveel mogelijk alles samen te doen wat hun geloof toelaat.⁴ In plaats van langs elkaar heen elkaar te werken, kunnen zij deelnemen aan bestaande programma's die zijn opgezet door een van de plaatselijke Kerken of kerkelijke gemeenschappen, een aandeel nemen in gezamenlijke initiatieven en proberen hun sociale inspanningen te coördineren; zo kunnen ze dubbele arbeid of een onnodige vermenigvuldiging van bestuurlijke structuren vermijden.⁵ Deze oecumenische samenwerking is van vitaal belang, niet alleen voor een grotere effectiviteit, maar ook voor het gemeenschappelijk getuigenis en de spirituele oecumene. Deze samenwerking geeft tastbaar uitdrukking aan de band die hen reeds verbindt en aan hun gezamenlijke navolging van Christus, die gekomen is om te dienen (vgl. Mc 10,45; Fil 2,5-8).⁶

3. Vgl. Directorium, n.166.

4. Vgl. Directorium, n.162.

5. Vgl. Directorium, n.163.

6. Vgl. UR, n.12; vgl. Bibliografie: Oecumenische documenten over zending en gemeenschappelijk getuigenis.

Christelijke gemeenschappen kunnen samen initiatieven ontplooiën

- bij catechese en educatief werk;⁷
- bij pastorale zorg voor bepaalde groepen, zoals mensen in het ziekenhuis, de gevangenis, het leger en op de universiteit;⁸
- bij de missie onder hen die nooit hebben gehoord van het Evangelie van Jezus Christus en bij de evangelisatie van degenen wier geloof vandaag op de proef wordt gesteld door een geseculariseerde samenleving;⁹
- bij de bevordering van de waardigheid van de menselijke persoon;
- bij de toepassing van de evangelische grondbeginselen op het sociale en culturele leven;
- bij het gebruik van elk mogelijk middel om slachtoffers bij te staan van honger en natuurrampen, analfabetisme en armoede, dakloosheid en ongelijke verdeling van de welvaart;¹⁰
- bij het maken of bevorderen van gezamenlijke programma's op radio, televisie, internet en andere media;¹¹
- bij het aangaan van interreligieuze ontmoeting en dialoog, vooral gezien hun groeiende belang in vele delen van de wereld.¹²

7. Vgl. Directorium, n.188.

8. Vgl. Directorium, n.204.

9. Vgl. Directorium, n.205-209.

10. Vgl. UR 12; Directorium 211-216; plaatselijke gemeenschappen kunnen dergelijke inspanningen ook via hulp- en zorginstellingen als *Caritas Internationalis*, *Missio*, *Kerk in Nood*, *Bisschoppelijke Vastenactie*, *Cordaid* en *Broederlijk Delen* ondersteunen, die vaak oecumenisch samenwerken.

11. Vgl. Directorium, n.217-218.

12. Vgl. Directorium, n.210.

Religieuze gemeenschappen

“Aangezien de ziel van de oecumenische beweging gebed en bekering is, bestaat er geen twijfel dat de instituten van godgewijd leven en de sociëteiten van apostolisch leven een bijzondere plicht hebben om zich aan deze opgave te wijden. Het is dus dringend geboden dat in het leven van de godgewijden een grotere plaats wordt ingeruimd voor het oecumenisch gebed en het waarachtig evangelische getuigenis, opdat door de kracht van de Heilige Geest de muren van verdeeldheid en vooroordelen onder christenen geslecht worden.”¹³

49. In hun rijke variëteit aan geestelijke tradities en pastorale activiteiten zijn instituten van gewijd leven en sociëteiten van apostolisch leven een gave van de Heilige Geest aan de Kerk. Hun bijdrage aan de bevordering van de spirituele oecumene is intrinsiek verbonden met hun radicale inzet voor het Evangelie, hun trouw aan de evangelische raden en hun veelvoudige apostolische activiteit in de Kerk en in de wereld.¹⁴ Omdat het gewijde leven als kern heeft “het volgen van Christus zoals het Evangelie dit voorhoudt”,¹⁵ belichaamt het ook het diepe verlangen van de Heer “*dat allen één zijn*” (Joh 17,21).

In de loop van de geschiedenis hebben vele religieuze stichters en stichteressen onder inspiratie van de Heilige Geest belangrijke bijdragen geleverd aan de verdieping van de christelijke spiritualiteit en aan het zoeken naar eenheid. Hun voorbeeld en onderricht, hoewel aanvankelijk geworteld in bepaalde tijden en plaatsen, blijven een rijke bron van inspiratie voor alle christenen.

13. Paus Johannes Paulus II, apostolische Exhortatie *Vita Consecrata* (VC), n.100.

14. Vgl. Directorium, n.50a.

15. Tweede Vaticaans Concilie, Decreet over de aangepaste vernieuwing van het religieuze leven *Perfectae caritas*, 1965, n.2.

Religieuze gemeenschappen kunnen

- de spirituele oecumene bevorderen door de hun toevertrouwde geestelijke rijkdom aan alle christenen ter beschikking te stellen, zoals de geschriften en het onderricht van hun stichters en stichters-teressen;¹⁶
- met hun voorzieningen gastvrijheid bieden aan oecumenische bijeenkomsten voor studie, gebed of geestelijke oefeningen en voor conferenties van verschillende aard; dit stelt hen ook in staat hun geestelijke tradities te delen met oecumenische gasten;¹⁷
- banden smeden tussen gemeenschappen van verschillende tradities, die kunnen leiden tot een uitwisseling van spirituele of intellectuele bronnen en een bundeling van ervaringen in het apostolisch leven;¹⁸
- het oecumenisch potentieel van scholen, ziekenhuizen en ander apostolaat serieus nemen, zodat iedere christen passende geestelijke bijstand krijgt naar zijn of haar traditie en behoeften.

Monastieke gemeenschappen

50. Monastieke gemeenschappen hebben als roeping God te zoeken in een gemeenschapleven gecentreerd rond gebed, offer en dienstbaarheid. Doorheen de eeuwen hebben ze veel ertoe bijgedragen om christenen van verschillende tradities dichter bij Christus en bij elkaar te brengen. De monastieke spiritualiteit, die het eerst bloeide in het Oosten, is een belangrijke brug geworden tussen christenen in Oost en West.¹⁹ In recente tijden zijn verschillende monastieke communi-

16. Bijv. het leven en de geschriften van Basilius van Caesarea (+379), Augustinus van Hippo (+430), Franciscus (+1226) en Clara (+1253) van Assisië, Dominicus (+1221), Ignatius van Loyola (+1556), Theresia van Avila (+1582), Charles de Foucauld (+1916), Moeder Theresa van Calcutta (+1997).

17. Vgl. Directorium 50c.

18. Vgl. Directorium.

19. Vgl. UR, n.15; VC, n.101; Paus Johannes Paulus II, apostolische Brief *Oriëntale Lumen* (OL), n.9-16.

teiten gesticht met een expliciet oecumenische opzet. De spirituele oecumene raakt het hart van hun charisma en dagelijks leven.²⁰ Andere gemeenschappen, gesticht in meer dan één Kerk of kerkelijke gemeenschap, delen diepe banden die voortkomen uit het feit dat zij zijn geworteld in eenzelfde traditie.²¹ Dergelijke gemeenschappen bieden unieke kansen voor ontmoeting en wederzijdse verrijking aan christenen van verschillende achtergronden die toch eenzelfde geestelijke weg afleggen.

Monastieke gemeenschappen kunnen

- centra zijn van gebed en toewijding voor de christelijke eenheid;²²
- gastvrijheid bieden aan christenen van verschillende tradities en ze samenbrengen in een geestelijke familie, die over de grenzen van het klooster reikt, door een *milieu* te scheppen voor vriendschap en oecumenische uitwisseling;
- uitwisselingen of bezoeken organiseren met andere kloosters en hun leden vertrouwd maken met de rijkdommen van andere tradities (bijv. de Koptische, Ethiopische, Syrische, Armeense, Griekse, Slavische en Latijnse monastieke tradities);
- gezamenlijke studie en publicaties bevorderen over de belangrijkste figuren van de monastieke traditie in Oost en West, vooral over hun geestelijke leer en levensweg.²³

20. Vgl. VC, n.101; bijv. de monastieke gemeenschappen van Chevetogne (B), Taizé (F), Grandchamp (CH) en Bose (I).

21. Bijv. kloostergemeenschappen, zowel katholieke als orthodoxe, die leven volgens de traditie van de heilige Basilius; religieuze gemeenschappen die leven naar de regel van St. Benedictus of de regel van St. Franciscus, zowel in de Katholieke Kerk als in de Anglicaanse gemeenschap.

22. Bijv. het leven van Maria Gabriella van de Eenheid (+1939).

23. Bijv. het leven en de geschriften van Antonius de Grote (+356), Pachomius (+346/347), Evagrius Ponticus (+399), Johannes Cassianus (+432/435), Benedictus van Norcia (+547), Isaak van Ninive (+eind 7e eeuw), Gregor van Narek (+ca.1003), Simeon de Nieuwe Theoloog (+1022), Bernardus van Clairvaux (+1153), Johannes van het Kruis (+1591), Theresia van Lisieux (+1897), Elisabeth van de Heilige Drieëenheid (+1906), Silvanos van de Berg Athos (+1938).

Kerkelijke gemeenschappen en bewegingen

“De leden van deze groepen, bewegingen en genootschappen moeten bezield zijn door een degelijke oecumenische gezindheid. Opdat zij hun door het doopsel gegeven verantwoordelijkheid in de wereld kunnen waarmaken in hun leven, strevend ofwel naar de katholieke eenheid door middel van dialoog en verbondenheid tussen de verschillende bewegingen en genootschappen, ofwel naar een ruimere gemeenschap met andere kerken en kerkelijke gemeenschappen en met de daardoor geïnspireerde groepen en bewegingen.”²⁴

51. Vele gemeenschappen, bewegingen en verenigingen van gelovigen zijn opgericht, met name in de recente tijd, met elk een speciaal charisma.²⁵ Sommige hebben als bijzondere roeping om de christelijke eenheid en de spirituele oecumene te bevorderen. Kenmerkend voor deze bewegingen is dat zij hun leden uitnodigen hun doopbelofte te beleven midden in de maatschappij, in hun gezin, in hun beroepsleven of sociale omgeving en dat zij proberen creatieve vormen van nieuwe evangelisatie te ontwikkelen. Vele van deze gemeenschappen ruimen een bevoorrechte plaats in voor de armen, voor hen die door de maatschappij verdrukt worden, voor personen die innerlijk gekwetst zijn of voor hen die leven met een handicap.²⁶ Elk van deze gemeenschappen kan op eigen wijze een nieuwe uitdrukking geven aan de gezamenlijke navolging van Jezus Christus.

24. Vgl. Directorium, n.69.

25. Vgl. Directorium, n.52.

26. Bijv. de Arkgemeenschap (*L'Arche Internationale*); de Vierde Wereld Beweging ATD (*Aide à Toute Détresse*).

Gemeenschappen of bewegingen kunnen

- vormen ontwikkelen van gezamenlijke oecumenische inzet in het sociale, politieke en culturele leven, krachtens hun lekenkarakter en de eigen plaats van hun activiteit;
- nieuwe wegen zoeken om samen het Evangelie van Jezus Christus te verkondigen in diverse omgevingen;
- gelegenheden scheppen voor leken en geestelijken van verschillende tradities om elkaar te ontmoeten, samen te bidden en samen te werken in een oecumenische geest;
- oecumenische vormingsprogramma's organiseren, weekends van bezinning, seminars over christelijk leven;
- christenen van verschillende tradities de ruimte bieden om hun werkelijke, zij het nog onvolkomen eenheid in Christus authentiek te beleven, terwijl zij hun wortels in de eigen christelijke gemeenschap behouden en zelfs verstevigen.

Jongeren

52. Iedere nieuwe generatie jonge christenen erft een last van verdeeldheid uit het verleden. Hun menselijke en geestelijke vorming wordt vaak gekenmerkt, bewust of onbewust, door de vooroordelen en misverstanden van verdeelde christelijke gemeenschappen. Het is verwarrend voor hen om de ene boodschap van het Evangelie te horen uit strijdige stemmen. Het is daarom van groot belang dat jonge christenen de kans krijgen vriendschap te sluiten met christenen van een andere achtergrond, met hen de bijbel te lezen en te bidden, te groeien in begrip en waardering van hun bijzondere gaven. Hoe bescheiden en kleinschalig deze gemeenschappelijke ervaringen ook mogen zijn, het zijn echte stappen naar grotere eenheid onder christenen.

Als gevolg van de secularisatie en ook van de tweespalt onder christenen, groeien vele jongeren tegenwoordig op met een flauw besef van hun christelijke identiteit en een zwakke band met hun eigen christelijke achtergrond. De eigen tradities van Kerken en kerkelijke gemeenschappen en het onderscheid daartussen worden voor hen steeds vager of onbelangrijker. Kansen creëren voor jongeren om de kracht van een echte christelijke gemeenschap en een authentiek christelijk geloof opnieuw te ontdekken, is een dringende uitdaging voor alle Kerken en kerkelijke gemeenschappen samen.

Samen kunnen jonge christenen

- elkaar plaatselijk ontmoeten in kleine groepen om hun geloof te verdiepen en te groeien in een gezamenlijke inzet voor Jezus Christus;
- werken aan verzoening onder hun leeftijdsgenoten, vooral in streken waar verhoudingen tussen christenen zijn vertroebeld als gevolg van recente conflicten;
- activiteiten ontplooiën van spirituele oecumene, speciaal aangepast voor jongeren, zoals nachtwaken, pelgrimstochten of jeugdkampen;
- deelnemen aan uitwisselingsprogramma's, georganiseerd tussen christelijke scholen, universiteiten of jeugdbewegingen;
- bijeenkomsten of evenementen bijwonen, georganiseerd door bepaalde gemeenschappen of bewegingen, die jonge christenen samenbrengen vanuit verschillende streken en kerkelijke achtergronden.²⁷

27. Bijv. de gemeenschap van Taizé, de Focolare beweging, de Gemeenschap van Sant' Egidio, de Gemeenschap Chemin Neuf.

Zielzorgers

53. Het Tweede Vaticaans Concilie vertrouwdde bisschoppen over heel de wereld de oecumenische taak toe, om haar met voortvarendheid te bevorderen en met vooruitziende blik te leiden.²⁸ Priesters, diakens, pastoraal werkers en allen die pastoraal actief zijn, elk op hun eigen terrein, delen in deze oecumenische verantwoordelijkheid van de bisschop. Het nastreven van eenheid onder christenen raakt de pastorale zorg op verschillende manieren waarvan vele hierboven zijn genoemd. Deze grote taak raakt ook de eigen spiritualiteit van iedere zielzorger en zijn of haar persoonlijke wijze van omgang met pastores uit andere tradities. Vriendschappelijke en broederlijke betrekkingen tussen zielzorgers van verschillende tradities zijn een eerste middel tot bevordering van een spiritualiteit van gemeenschap. Het voorbeeld van hun herders is het meest overtuigende onderricht dat de gelovigen kunnen ontvangen, ook in zaken van christelijke eenheid.

Zielzorgers kunnen

- op lokaal niveau samenkomen met pastores uit andere tradities voor momenten van gebed en broederlijke uitwisseling, op regelmatige basis of op belangrijke momenten in het liturgisch jaar;²⁹
- deelnemen aan landelijke of internationale vergaderingen voor pastoraal verantwoordelijken van verschillende tradities, zoals georganiseerd door een aantal monastieke gemeenschappen, kerkelijke gemeenschappen of bewegingen;³⁰

28. UR, n.4.

29. Bijv. katholieke en orthodoxe bisschoppen van bepaalde steden in Oost of West die elkaar regelmatig ontmoeten; de jaarlijkse vergaderingen van katholieke en anglicaanse bisschoppen in sommige regio's om belangrijke pastorale onderwerpen te bespreken.

30. Bijv. de oecumenische bijeenkomst van bisschoppen 'vrienden van de Focolare Beweging'; de oecumenische ontmoetingen voor bisschoppen en priesters, georganiseerd door de Gemeenschap van Sant' Egidio.

- solidariteit tonen wanneer iets belangrijks gebeurt in de privé- of pastorale sfeer van pastores uit andere tradities die in dezelfde buurt wonen;
- contacten onderhouden met pastores uit andere tradities op het niveau van de parochie, het diocees en de regio, contacten die blijk geven van wederzijds vertrouwen, gedeelde zorg, en bovenal, een gemeenschappelijke liefde voor Christus en de Kerk.

Conclusie

54. Met het Decreet over de Oecumene van het Tweede Vaticaans Concilie kan deze Handleiding voor Spirituele Oecumene concluderen, dat *“dit heilige voornemen alle christenen te verzoenen in de eenheid van de ene en enige Kerk van Christus de menselijke krachten en gaven te boven gaat”*, en dat we onze hoop daarom moeten stellen *“geheel op het gebed van Christus voor zijn Kerk, op de liefde van de Vader voor ons en op de kracht van de Heilige Geest. ‘En de hoop wordt niet teleurgesteld, want Gods liefde is in ons hart uitgestort door de Heilige Geest die ons werd geschonken’ (Rom 5,5).”*¹

1. UR, n.24.

Bibliografie

Oecumenische documenten

Deze opsomming bevat documenten die het resultaat zijn van internationale oecumenische dialogen waarbij de Katholieke Kerk betrokken was en die te maken hebben met bepaalde aspecten van 'Spirituele Oecumene'. Daarom vermeldt de lijst niet alle belangrijke oecumenische documenten, noch hun specifieke doctrinaire autoriteit. Sommige documenten zijn officieel goedgekeurd door het bevoegde gezag van de Katholieke Kerk, terwijl andere nog steeds deel uitmaken van een voortgaand proces van studie en dialoog. Omdat veel documenten een aantal samenhangende vragen behandelen, is de navolgende classificatie slechts indicatief. Verschillende documenten zouden onder meerdere opschriften kunnen worden gerangschikt.

De meeste documenten kan men vinden in: *Information Service*, het bulletin van de *Pauselijke Raad ter Bevordering van de Eenheid van de Christenen*; in: *Growth in Agreement I*, rapporten en overeengekomen verklaringen uit oecumenische gesprekken op wereldniveau, red. H. Meyer en L. Vischer; en in: *Growth in Agreement II, 1982-1998*, red. J. Gros, H. Meyer en W.G. Rusch.²

2. Alle oecumenische documenten waarbij de Katholieke Kerk betrokken is, kunnen eveneens gevonden worden op de website van Centro Pro Unione (www.prounione.urbe.it). In het Nederlands taalgebied zijn de meeste recente en relevante officiële documenten digitaal te raadplegen via de site van de Nederlandse Kerkprovincie (www.rkkerk.nl) en de Katholieke Vereniging voor Oecumene (www.oecumene.nl).

Oecumenische documenten over geloofszaken:

- Gemeenschappelijke Verklaringen over Christologie en andere doctrinaire onderwerpen, gezamenlijk ondertekend of goedgekeurd door de Bisschop van Rome en Hoofden van bepaalde Oosters Orthodoxe Kerken (gezamenlijk ondertekend door o.a. Paus Paulus VI en Patriarch Paus Shenouda III van de Koptisch Orthodoxe Kerk in 1973; door Paus Paulus VI en Patriarch Mar Ignatius Jacoub III van de Syrisch Orthodoxe Kerk in 1971; door Paus Johannes Paulus II en Patriarch Mar Ignatius Zakka I Iwas van de Syrisch Orthodoxe Kerk in 1984; door Paus Johannes Paulus II en Karekin I, Katholikos van alle Armeniërs in 1996; door Paus Johannes Paulus II en Aram I, Armeens Katholikos van Cilicië in 1997; gezamenlijk goedgekeurd, bijv. door Paus Johannes Paulus II en Baselios Mar Thoma Mattheus II, Katholikos van de Malankaars Orthodox Syrische Kerk in 1990).
- Gemeenschappelijke Christologische Verklaring ondertekend in 1994 door Paus Johannes Paulus II en Mar Dinkha IV, Patriarch van de Assyrische Kerk van het Oosten.
- *Het begrip 'De Hiërarchie van Waarheden': Een Oecumenische Interpretatie*, Wereldraad van Kerken – Katholieke Kerk, Gezamenlijke Werkgroep, 1990.
- *Het Woord van Leven: Een Verklaring over Openbaring en Geloof* (Rio Rapport), Methodistisch-Katholieke Dialoog, 1966.
- *Allen onder één Christus*, Lutheraans-Katholieke Dialoog, 1980.
- *Gezamenlijke Verklaring over de Rechtvaardigheidsleer*, Lutheraans-Katholieke Dialoog, Augsburg, Duitsland, 1999. Deze tekst is officieel goedgekeurd en met de instemming van de Congregatie voor de Geloofsleer in 1999 ondertekend door Edward kardinaal Cassidy en bisschop Walter Kasper namens de Katholieke

Kerk; bisschop Christian Krause en dr. Ishmael Noko, samen met andere Lutheraanse vertegenwoordigers, tekenden namens de Lutheran World Federation. De Methodistische Wereldraad heeft zich in 2006 officieel verbonden aan de Gezamenlijke Verklaring.

- *Samen één geloof belijden: een oecumenische uitleg van het ene geloof*; Wereldraad van Kerken, Commissie voor Geloof en Kerkorde, 1999.

Oecumenische documenten over de sacramenten, in het bijzonder de sacramenten van de initiatie:

- *Leer van de Eucharistie* (Windsor Verklaring), Anglicaans-Katholieke Dialoog, 1971; *Elucidation*, 1971;
- *Vers une même foi eucharistique?* (Naar eenzelfde eucharistisch geloof?) Groupe des Dombes, 1972.³
- *De Theologie van het Huwelijk en het probleem van de Gemengde huwelijken*, Lutheraans-Reformatorische-Katholieke Dialoog, 1976.
- *De Eucharistie*, Lutheraans-Katholieke Dialoog, 1978.
- *De Heilige Geest, de Kerk en de Sacramenten*, (Le Saint-Esprit, l'Église et les Sacraments) Groupe des Dombes, 1976.
- *Doopsel, Eucharistie en Ambt* (Baptism, Eucharist and Ministry, BEM), Wereldraad van Kerken, Commissie Geloof en Kerkorde, 1982; *Het Katholieke Antwoord op BEM*, 1988.
- *Het Geheim van de Kerk en de Eucharistie in het Licht van het Geheim van de Heilige Drievuldigheid*, Orthodox-Katholieke Dialoog, München, Duitsland, 1982.

3. De teksten van de *Groupe des Dombes* zijn het resultaat van een onofficiële dialoog tussen katholieke en protestantse theologen, in aanwezigheid van orthodoxen.

- *Geloof, Sacramenten en de Eenheid van de Kerk*, Orthodox-Katholieke Dialoog, Bari, Italië, 1987.
- *Ecclesiologische en Oecumenische Implicaties van een Gemeenschappelijk Doopsel*, Wereldraad van Kerken - Katholieke Kerk, Gezamenlijke Werkgroep, 2005.

Oecumenische documenten over de Kerk:

- *Wegen naar Gemeenschap*, Lutheraans-Katholieke Dialoog, 1980.
- *Het Heil en de Kerk*, Anglicaans-Katholieke Dialoog, 1987.
- *Naar een Verklaring over de Kerk* (Nairobi Rapport), Methodistisch-Katholieke Dialoog, 1986.
- *Voor de gemeenschap der kerken* (Pour la communion des églises), Groupe des Dombes, 1988.
- *Perspectieven van Koinonia*, Pinksterkerkelijke-Katholieke Dialoog, 1985-1989.
- *Naar een Gemeenschappelijk Begrip van de Kerk*, Reformatorisch-Katholieke Dialoog, Tweede Fase, 1984-1990.
- *De Kerk Lokaal en Universeel*, Wereldraad van Kerken-Katholieke Kerk, Gezamenlijke Werkgroep, 1990.
- *Kerk als Gemeenschap*, Anglicaans-Katholieke Dialoog, 1991.
- *Voor de Bkering van de Kerken*, Groupe des Dombes, 1991).
- *De Kerk als Gemeenschap in Christus*, Discipelen van Christus-Katholieke Dialoog, St. Louis, Missouri, USA, 1992.
- *De Kerk in het Licht van de Rechtvaardigheidsleer*, Lutheraans-Katholieke Dialoog, 1993.
- *Kerk, Evangelisatie en de Banden van Koinonia*, Evangelisch-Katholieke Dialoog, 1993-2002.
- *Het Karakter en de Missie van de Kerk*, Wereldraad van Kerken, Commissie Geloof en Kerkorde, 2005.

- *De Genade u gegeven in Christus: katholieken en methodisten denken verder na over de Kerk* (Séoul Rapport), Methodistisch-Katholieke Dialoog, 2006.

Oecumenische documenten over Maria en de Gemeenschap van de Heiligen:

- *Maria: Genade en Hoop in Christus* (Seattle Verklaring), Anglicaans-Katholieke Dialoog, 2005.
- *Maria in het Plan van God en de Gemeenschap der Heiligen*, (Marie dans le dessein de Dieu et la communion des saints), Groupe des Dombes, 1997-1998.
- *Communio Sanctorum. De Kerk als Gemeenschap der Heiligen*, Duitse Bisschoppenconferentie – Evangelisch-Lutherse kerk van Duitsland (VELKD), 2000.

Oecumenische documenten over Zending en Gemeenschappelijk Getuigenis:

- *Dublin Rapport*, Methodistisch-Katholieke Dialoog, 1976.
- *Oproep tot Getuigenis van Christus in de Wereld van Vandaag*, Baptistisch-Katholieke Gesprekken, 1984-1988.
- *Dialoog over de Zending*, Evangelisch-Katholieke Dialoog, 1977-1984.
- *Evangelisatie, Proselitisme en Gezamenlijk Getuigenis*, Pinksterkerkelijke-Katholieke Dialoog, 1990-1997.
- *De Uitdaging van het Proselitisme en de Roeping tot Gemeenschappelijk Getuigenis*, Wereldraad van Kerken-Katholieke Kerk, Gezamenlijke Werkgroep, 1995.

- *Het Geloof Ontvangen en Doorgeven: de Opdracht en Verantwoordelijkheid van de Kerk*, Discipelen van Christus-Katholieke Dialoog, 2002.

Oecumenische documenten over het leven in Christus:

- *De Aanwezigheid van Christus in Kerk en Wereld, Eindrapport*, Hervormd-Katholieke Dialoog, 1977.
- *Leven in Christus: Moraal, Gemeenschap en de Kerk*, Anglicaans-Katholieke Dialoog, 1994.
- *De Oecumenische Dialoog over Morele Kwesties: Potentiële Bronnen van Gemeenschappelijk getuigenis of van Verdeeldheid*, Wereldraad van Kerken, Gezamenlijke Werkgroep, 1995.

Oecumenische documenten over de Heilige Geest en de christelijke gemeenschap:

- *Eindrapport*, Pinksterkerkelijke-Katholieke Dialoog, 1972-1976.
- *Naar een Gemeenschappelijke Verklaring over de Heilige Geest* (Honoloeloe-Rapport), Methodistisch-Katholieke Dialoog, 1981.